

Наше Слово

PIK LXVI № 19 (3326) WARSZAWA, 9 TRAWNIA 2021 ROKU
CІНА – зл. 4,30 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Мирослав Скірка:

Маємо об'єднувати тих, для кого українство у Польщі важливе

Розмова з новим головою Об'єднання українців у Польщі Мирославом Скіркою

Як почалося ваше знайомство з Об'єднанням і діяльність у цій організації?

Це сталося ще за часів Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ), тому що тоді це була єдина форма діяльності, яка дозволяла нашій громаді розвиватися. Мій батько був активним членом УСКТ, а ми, діти, продавали «Наше слово». Це були 70-ті роки. Дехто боявся купувати газету, хтось не хотів. Треба було переконувати людей. Мій батько відчув, що це потрібно робити, а найкращими в цьому були саме діти.

Пізніше були зустрічі з громадою на концертах та різних подіях.

Якщо говорити вже про Об'єднання українців у Польщі (ОУП), то я довгий час був священником у греко-католицькій церкві. Ми постійно пересікалися з цією організацією, бо працювали з однією громадою. У мене були дуже добрі контакти з усіма попередніми головами ОУП. До сьогодні я тісно співпрацюю з Юрієм Рейтом. Мав добрі відносини з сьогодні, на жаль, покійним Мироном Кертичаком, а зараз — із Петром Тимою. Ми з діячами Об'єднання співпрацювали, коли треба було зробити щось на місцях; у це також активно залучені мої сестра з братом. Ми відчуваємо необхідність громадської роботи для української меншини, це частина нашого світогляду. Може, тому, що і мій батько, і дідо завжди були активними в українському житті. Діда розстріляли більшовики ще у 1941 році, а до війни він був дуже відданим діячем. Мабуть, це залишилось у генах: відчуття зв'язку, потреби співпраці з громадою. І в цьому сенсі Об'єднання завжди було для мене важливим партнером. Я розглядав цю діяльність як громадську активність. Так я її сприймаю і до сьогодні. Хочу бачити ОУП як ефективний інструмент для того, аби допомагати громаді в Польщі жити і розвиватися.

Ваша діяльність була пов'язана з організацією ще з дитинства, але, здається, дотепер ви не були в керівних органах ОУП.

Я ніколи не працював в структурах Об'єднання, не був членом гуртка чи відділу.

То як так сталося, що ви вирішили висунути (точніше, погодити) свою кандидатуру на посаду голови?

Я погодився на це, бо до мене зверталися люди і говорили, що хочуть, аби я долучився до Об'єднання, адже в мене є досвід роботи в громадських організаціях. Зараз я також працюю у «Фонді

Лідери змін» в програмі «Study tours to Poland». Я постійно контактую з громадськими організаціями. Це доволі специфічний досвід, бо вони є окремою групою інституцій. Тут діють процедури, які мають іншу логіку, ніж логіка бізнесу чи державних адміністрацій. Тому мій бекграунд може бути корисним, і люди переконували мене в цьому. А громада завжди була для мене цінною і цікавою, тому я погодився.

Розкажіть, що ви хотіли би привнести в Об'єднання зі свого досвіду в цій польсько-американській організації і взагалі з попередніх робіт.

Громадських структур у Польщі дуже багато. Люди відчувають, що можуть задовольнити якісь свої потреби, гуртуючись, збираючи навколо себе

тих, хто зацікавлений певною темою. Так творяться різні групи: від маленьких ініціатив у містах до великих загальнопольських громадських організацій, які мають десятки тисяч членів. Їх об'єднує певна спільна мета, те, що вони вважають цінним і важливим. Організація стає інструментом для реалізації цього. Це і називається громадянським суспільством: люди мають змогу говорити про свої ідеї, очікування та втілювати їх в життя.

ОУП — це інструмент для побудови спільноти всередині української національної меншини в Польщі. Він має відповідати на очікування цієї громади, допомагати їй їх реалізовувати. І тепер наше завдання — відповісти на питання: чого хочуть ці люди? Чи маємо ми знаряддя, щоби їхні очіку-

вання втілювати в життя? Для нашої меншини це пов'язано з тим, чим вона є історично: її представники мають спадщину, яку хочуть берегти. І вони мають на це право. У громади також є очікування щодо майбутнього — це питання того, як вона буде розвиватися, виховувати наступні покоління, які інституції будуватиме. Чи потребує вона домівки, культурних подій в ширшому масштабі — регіональному, загальнопольському? Чи зможемо ми їх створити? Це і є праця громадської організації: відповідати на потреби людей, які еднаються для спільної ідеї. І так я бачу свою місію в Об'єднанні. Люди в ОУП завжди були лідерами громади. Членів організації ніколи не було сотні тисяч, але вони все-таки хочуть задовольняти очікування меншини.

Ви говорите про лідерів. А якою зараз є сама українська громада, як вона змінилася порівняно з минулими роками?

Я не можу дати на це вичерпну відповідь. Я усвідомлюю, що спільнота — дуже різноманітна, вона специфічна і відрізняється в регіональному аспекті. Члени меншини в Перемишлі чи Сяноці, в Ярославі, Мокрому чи на Лемківщині не будуть схожими; різнитимуться вони біля Вроцлава, Щецина чи у Варшаві. Чому? Тому що до Варшави з'їхалося дуже багато людей, які тут побудували кар'єру. До столиці була скерована природна міграція, нові жителі осідали тут, бо бачили перспективу розвитку. Хтось приїхав, а потім залишив Варшаву, а хтось добився успіху. Тому місцева громада значною мірою — це спільнота успішних людей, які мають трохи інші очікування. Вони хочуть чогось іншого, ніж, наприклад, мешканці Мазур, для яких проблемою є те, що молоде покоління виїжджає, а демографічна ситуація змінюється. Тож ми маємо цілий спектр різних людей. Те, що їх єднає, на мою думку, — це потреба утвердити свою національну гідність. Їм важливо, що ми як українці в Польщі, маючи свою історію, потенціал, цінності, які важливі для нас і були такими для наших предків, хочемо передати їх своїм дітям. Ми хочемо, щоби це шанували. Не дозволимо, щоб нас принижували. І тому в нашій розповіді треба показувати, що ми — громада успіху. Ця історія повинна бути для нас поштовхом до того, аби спокійно дивитися у майбутнє і бачити перспективу. У нас є дуже багато таких прикладів.

Варварство на мазурському цвинтарі

СТЕПАН МІГУС,
голова
Ольштинського
відділу
Об'єднання
українців
у Польщі

Інакше це не назвати — у ХХІ столітті найпримітивнішим чином було знищено старі поховання, навіть з першої половини ХІХ століття, на старому мазурському євангелістському цвинтарі в Новій Всі-Елцкій, що біля Елку на Мазурах. На землі валяються людські кості, знищено могили, виврано з корінням біля двохсот дерев. Все це відбувалося з минулорічної осені до першої декади квітня цього року за дорученням місцевого римо-католицького пробоща (пароха) парафії св. Юзефа ксьондза Анджея Брига, який, як стверджує, мав на це письмову згоду ельського єпископа, про що інформувала також Мазурська дієцезія Євангелістсько-Аугсбурзького костелу.

Віктор-Марек Лейк, нашадок мазурів, які до війни були в більшості мешканцями цього регіону, вражений та обурений тим, що подібне скоїли християни — римо-католики. Мазурський цвинтар в цьому селі було встановлено в першій половині ХІХ століття. Після війни він перестав належати євангелікам, зрештою його без згоди автохтонних мешканців перейняла гмінна влада в Елку, а потім передала в управління пробощу місцевої римо-католицької парафії. На неمالій території старого кладовища розташовані в основному довоєнні могили мазурів-автохтонів, але також і католиків, солдатів, що загинули під час І Світової війни, і на-

віть лапідарій (збірне місце поховань). Знищений цвинтар є у списку архітектурних пам'яток гміни, але чомусь не записаний в офіційному загальнопольському чи хоча б воєводському реєстрі.

Пробощ пояснює, що про свої плани «впорядкування» кладовища інформувач курію та місцеву гміну. Переконавав, що цвинтар треба було впорядкувати, бо місцеві мазури ним не цікавляться, а парафії потрібні нові місця для поховань. Він запевняв журналістів, що могили ніхто не розорював і останки не викидав назовні. Але побачене і задокументоване на фотографіях свідчить про протилежне.

— Я, представники Комісії національних меншин сеймику Вармінсько-Мазурського воєводства та чимало інших очевидців на свої очі бачили руїну, до якої призвело це варварське «впорядкування», яке, за словами пробоща, здійснювали самі вірні, вони в'їжджали на цвинтар і могили важкою технікою, виривали дерева з корінням та розкопували могили, — каже Віктор-Марек Лейк, який вже майже 30 років є уповноваженим у справах національних та етнічних меншин при очільниках Вармінсько-Мазурського воєводства. — Хибним є теж аргумент, що мазури не дбають про цей цвинтар. З автохтонів живе ще на тих територіях один мазур, якому нині понад 90 років. Та й власником цієї архітектурної пам'ятки є римо-католицька парафія, яка зобов'язана про неї дбати, а не безглуздо її знищувати. Мазури — це історія цих польських земель. Люди,

▲ Знищений цвинтар мазурів у Новій Всі-Елцкій

які не знали їхньої історії, приймали мазурів за німців і некатоліків та робили все, щоб вони залишили свою батьківщину і поїхали здебільшого в Німеччину. Чому ж і нині таке саме ставлення до вже мертвих? Чи тільки тому, що це християни іншого віросповідання? Чи радше йдеться про заробіток на місцях поховання? Саме власник чи адміністратор має дбати про це кладовище, а він його знищив щонайменше на понад 1 мільйон злотих, не говорячи вже про пошану до похованих, минулого, історії і про християнські ідеали.

Одразу після огляду місця подій в Ольштині було проведено засідання Комісії національних та етнічних меншин

сеймику Вармінсько-Мазурського воєводства, яка гостро засудила те, що відбулося, і висловила свою рішучу позицію в цій справі. Отже, Комісія вимагає: Зібрати всі останки похованих (і тих, що опинилися наверху, і тих, що залишилися в розорених могилах) та поховати їх з почестями в лапідарії, проводячи екуменічне богослужіння.

Впорядкувати цвинтар, усуваючи залишки дерев з його території без використання важкої техніки.

Власник кладовища має повернути попередній вигляд зруйнованої части-

ни цвинтаря, відновлюючи алеї (на які є документація), встановити збережені ще надгробки, на інших могилах насипати земляні кіпчики і посадити нові дерева на місцях зрізаних.

Свої вимоги комісія надіслала кількох канадцям адресатам, зокрема поліції та прокуратурі, які вже почали розслідування.

У справі знищення цвинтаря до міністра культури, національних надбань і спорту із гострим засудженням звернулася також Урсула Паславська, послія до Сейму РП. Вона, зокрема, вимагає відновлення кладовища і вжиття необхідних заходів для захисту від подібного руйнування інших некрополів.

Мазурів, автохтонне населення Вармії та Мазур, куди в 1947 році потрапили депортовані в межах акції «Вісла» українці (біля 56 тисяч), мало не спіткала така ж доля, як і українських вигнанців з прабатьківських земель. Деякі історики знайшли документи, з яких стає зрозуміло, що комуністична влада планувала депортувати мазурів на території, з яких переселено українців. Спільним, як для мазурів, так і українців, є й те, що на місцях їхнього проживання знищуються сліди їхньої присутності. Подібна доля спіткала й український цвинтар в Ульгівку (повіт Томашів-Люблінський), де місцевий пробощ також «впорядковував» могили похоронених там українців (зрештою і кількох поляків також). Всі інстанції, до яких зверталися покривджені, не побачили в його діях нічого поганого. Нині цвинтар, який належить римо-католицькій парафії в Ульгівку і про який вона зобов'язана дбати, руйнується і заростає далі. Пробощ натомість твердить, що це українці не дбають про кладовище.

Можливо, римо-католицький клір з Вармії та Мазур виявиться гуманнішим, і цвинтар мазурів в Новій Всі-Елцкій буде відновлено. ■

Фото — Віктор-Марек Лейк

«Російська рулетка»: як тепер подорожувати між Польщею й Україною

ІГОР ІСАЄВ,
журналіст

Понад рік минув від резонансних фото черг на польсько-українському кордоні. З того часу перетин межі нагадує «російську рулетку»: не до кінця відомо, які правила будуть діяти, коли вертатимемося — та й в актуальних правилах орієнтуються далеко не всі прикордонники. Пропонуємо вам короткий огляд — як нині перетнути кордон і як виглядають карантинні заходи по обидва боки від нього.

Спершу — про саму можливість в'їзду. Рік тому уряди зазвичай вводили найбільш жорсткі обмеження, допускаючи на власну територію лише власних громадян, іноземців з посвідками на проживання чи членів найближчої родини власних резидентів.

Сьогодні ситуація виглядає по-різному. Україна ще восени минулого року дозволила в'їжджати громадянам інших держав на свою територію за умови наявності страхування проти COVID-19 та негативного тесту на коронавірус — а саме тесту PCR (в Україні він коштує близько 140 зл., у Польщі — в кілька разів дорожче, тобто 400 зл. із довідкою англійською мовою). Він має бути виконаний не пізніше, ніж 72 години перед в'їздом в Україну — беручи до уваги, що сам тест робиться 24 годи-

ни, варто поспішати. Результати тесту прикордонникам роздруковувати не обов'язково, вистачить показати їх на екрані мобільного телефону.

До речі, про телефони: на жаль, при перетині кордонів діє презумпція наявності смартфона з інтернетом. І Польща, і Україна вимагають від подорожуючих встановити місцевий додаток (аплікацію), котрий слідкує за тим, чи ви проходите карантин у вказаному при перетині кордону місці. Більше про ці додатки — нижче.

На відміну від України, Польща і європейські держави впускають лише вибрані групи іноземців — працівників, осіб із посвідками на проживання чи членів родин. Туристів серед них немає — хоча деякі країни півдня Європи найімовірніше в найближчі тижні оголосять, за яких умов впускать туристів з-поза ЄС. Так було минулого року — громадян України без жодних тестів впускали Болгарія і Хорватія, а з тестом Греція.

Усе вказує на те, що цього року громадянам України при в'їзді в Євросоюз доведеться представляти негативний тест — хоча б тому, що держави ЄС домовилися про спільний «паспорт щеплення», у якому за відсутності вакцинації можна буде зазначити результат тесту. Це рішення Брюсселю далось дорогою ціною — але воно принаймні уніфікує певні заходи. Досі головними проблемами для подорожуючих були відмінні правила у кожній з країн та досить швидкий темп їх зміни.

Так, мене особисто за кордоном застала інформація, що Польща перестала визнавати тести, виконані поза тери-

торією Польщі. Розпорядження було введено з дня на день, у мене на руках був уже закордонний тест, тож після приїзду до Польщі довелося ставати на карантин і виконувати його ще раз.

Отже, після останніх нововведень ситуація виглядає наступним чином. Коли ви повертаєтеся до Польщі, вас автоматично ставлять на карантин під час проходження паспортного контролю (окрім тих осіб, хто має свідоцтво про те, що перехворів на коронавірус). До речі, у зв'язку з тим, що прикордонник переписує ці дані, час контролю стає довшим. Якщо ви прилітаєте літаком — у більшості аеропортів Польщі обладнані пункти тестування при отриманні багажу. Тут — кілька підводних каменів. По-перше, тести в них дорожчі, ніж в інших пунктах у місті (у Варшаві — удвічі), а по друге — усі пасажери літака, які вистояли чергу на паспортний контроль, потім стають у другу, не меншу чергу на тест. Простіше, швидше і дешевше виконати тест у місті — зараз таких пунктів уже немало і в них немає черг. Пам'ятайте — так чи інакше вас уже поставили на карантин, і Санітарно-епідеміологічна служба вручну вводить результат вашого тесту в систему впродовж 24 годин — незалежно від того, чи ви виконуєте тест одразу після перетину кордону, чи через 5 годин.

Окремо треба сказати про додатки, з якими ви мусите перетинати кордон. В Україні це додаток «Вдома» — його встановлюють лише ті, хто в'їжджає в Україну без тесту (а отже, іноземців це не стосується: вони зобов'язані мати результат тесту).

У Польщі це додаток «Kwarantanna Domowa» — його встановлює не одра-

зу, а лише тоді, коли на номер телефону, який ви повідомили на паспортному контролі, надійшли повідомлення. Зазвичай він дзвонить через кілька годин після перетину кордону або й узагалі наступного дня. Якщо на момент дзвінка ви вже зробили тест і він негативний — моя порада: краще не встановлюйте цього додатку (хоч і робот погрозуватиме вам, що це ваш обов'язок). Найімовірніше, Санітарно-епідеміологічна служба просто не встигла ввести ваш результат в систему, а вона — як показує практика — досить дїр'ява. Я встановив додаток якраз після негативного результату тесту, після інформації про скасування карантину видалив його: проте робот до мене дзвонив кожні кілька годин упродовж трьох днів.

Якщо ви вирішите не робити тест і сидіти вдома впродовж 10 днів, додаток «Kwarantanna Domowa» вимагатиме від вас робити селфі на телефон — приблизно двічі в день. На виконання завдання, від моменту дзвінка, маєте 30 хвилин. Окрім того, до вас може прийти з перевіркою поліція.

Пам'ятайте також, що сьогодні Санітарно-епідеміологічна служба, як рік тому, а дає можливість познати свою позицію — чому ви, наприклад, не зробили вчасно селфі в додатку. А оскільки система часто помиляється, невиконання якогось із завдань не означає катастрофи.

І ще остання, цікава інформація для читачів «Нашого слова» — якщо виникли проблеми з системою карантину в Польщі, дзвоніть на інфолінію українською мовою. На головну, польськомовну лінію неможливо додзвонитися — зате українська відповідає швидко і чемно! ■

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Тривають випускні іспити на атестат зрілості

Цього року іспити на атестат зрілості (матуру) складає 71 випускник шкіл з українською мовою навчання в Польщі. У ліцеї у Білому Борі матуру складають 12, у Гурові-Ілавецькому — 30, у Перемишлі — 7, а в Лігніці — 20 випускників. Як і раніше, в окремих випадках іспити писатимуть також минулорічні випускники, які хочуть покращити оцінки з певних предметів.

Тритижневий «матуральний марафон» розпочався 4 травня іспитом з польської мови. Крім польської на основному рівні, матуристи складатимуть екзамени з математики та іноземної мови.

Кожен випускник повинен обов'язково скласти один екзамени на розширеному рівні. Як повідомляють педагоги українських шкіл, багато підлітків обрали математику, англійську мову, біологію, географію та російську мову. За словами директорів, учні усвідомлюють, що сьогодні вище цінуються точні науки, бо ринок праці має більше пропозицій для випускників технічних та ІТ-напрямків. Іспит на розширеному рівні набагато важчий, але завдяки ньому випускники можуть отримати більше балів, вступаючи у вищі навчальні заклади. За великим рахунком результати матури (випускних екзаменів — відповідника Зовнішнього незалежного оцінювання в Україні) вирішують, куди молодь піде вчитися далі.

Учні шкіл, у яких проводилося навчання меншинної мови, мусять обов'язково складати іспит з цього предмету. Це буде для них останній екзамени, оскільки цього річчип випускники матимуть лише письмову матуру. Іспит з української мови чекає на них 20 травня.

Щодо цього екзамени у директорів українських шкіл з'являється низка питань. Нагадаємо, що наглядові органи шкіл нашої громади у Польщі припиняють фінансувати навчання мови, історії та географії України для учнів з українським громадянством (у деяких випадках вже припинили). Про проблему ми писали у №16 тижневика. Це змусило, наприклад, дирекцію школи у Лігніці ввести зміни. У ліцеї вже від початку лютого уроки з рідної мови, історії та географії України проводяться лише для учнів з нацменшини (у формі додаткових занять).

Однак не лише у директорки з Лігніці з'явилися сумніви, як зараз цей іспит має виглядати. Чи усі ви-

пускники мають обов'язок його складати, чи усі можуть?

«Кожен директор має подібну дилему. Я повідомила екзаменаційну комісію, що всі випускники нашого ліцею будуть писати іспит з української мови. Комісія затвердила цей список. Проте чи впродовж тривання екзаменів Міністерство освіти не вирішить вводити якісь зміни? Цього ніхто не може сказати», — каже директорка білобівського ліцею Дорота Джевецька.

Відбувся ремонт пам'ятників на цвинтарі в Белхівці та Буківську

Фото з фейсбук-сторінки «Магурич»

Уже традицією стало, що у довгі вихідні товариство «Магурич» проводить ремонтні роботи на цвинтарях. Цього разу з 26 квітня по 3 травня члени та прихильники організації відновлювали надгробки на кладовищі у Буківську та неіснуючому селі Белхівка у Сяноцькому повіті (Підкарпатське воєводство).

Товариство «Магурич» вже більше тридцяти років ремонтує українські пам'ятники, придорожні хрести та каплички — як на території Польщі, так і в Україні. Проте в основному робота зосередилася на цвинтарях південно-східної Польщі, а також на Бойківщині, Лемківщині та Розточчі. За підрахунками голови організації Шимона Моджеєвського, їм вдалося відремонтувати понад дві тисячі надгробків на близько 150 цвинтарях.

У Вроцлаві готуються до відкриття Генерального консульства України

Фото з фейсбук-сторінки посла України

Про відкриття Генконсульства у столиці Нижньої Сілезії 22 квітня на своїй фейсбук-сторінці написав посол України в Польщі Андрій Дешиця. «Ще одна щира та плідна зустріч з мером Вроцлава Яцеком Сутриком. Наближаємося до відкриття Генерального консульства України у Вроцлаві», — йдеться в дописі. Про відкриття дипломатичної установи пів року тому під час зустрічі з президентом Польщі Анджеєм Дудою оголосив президент України Володимир Зеленський. Ідею підтримує багато польських та українських чиновників. Хоча зараз у місті функціонує Почесне консульство, консулом якого є Гжегож Дзік, проте багатьма офіційними питаннями громадянам України все ще потрібно займатися в інших містах. У Польщі є чотири українські консульства — у Гданську, Любліні, Варшаві та Кракові.

За різними даними, тільки у столиці Нижньої Сілезії може проживати до 100 тисяч українців. Велика кількість людей працює у торгівлі, ресторанній сфері та сфері послуг, але є також українці, які ведуть власний бізнес і працюють на керівних посадах у багатьох галузях. Вже більше трьох років тут виходить «Привіт» — безкоштовна газета, орієнтована на українську громаду. Також два роки при мері міста є уповноважена до справ мешканців українського походження. Яцек Сутрик під кінець березня 2019 року призначив на цю посаду представницю української меншини Ольгу Хребор. Її головним завданням є розвиток діалогу між владою та українцями, що проживають у місті, а також сприяння реагуванню на потреби жителів з України.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

ГРОМАДА

Євген Нога:

«Пандемія пандемією, а ми робимо свою роботу»

Товариський суд Об'єднання українців у Польщі, згідно зі статуттом, має розглядати суперечки поміж членами ОУП, пов'язані з їхньою діяльністю в організації (стаття 58).

Досі цьому органу не доводилося особливо активно працювати. Однак він усе-таки має існувати, а на останньому дистанційному з'їзді до його складу обрали Євгена Ногоу — випускника Гданського університету, юриста, багаторічного громадського діяча у мазурському регіоні.

Село Бані-Мазурські розташоване неподалік державного кордону Польщі з Російською Федерацією та Литвою. Ще у 70-ті роки минулого століття воно вважалося «Малою Україною», а на вулицях місцеві мешканці вільно розмовляли українською мовою. Таких населених пунктів у Польщі тоді було чимало: Білий Бір, Осташево, Гурово-Ілавецьке, Асуни.

Із деякими з них пов'язані «історичні анекдоти». Наприклад, у Білому Борі комуністична влада наказала до свята 1 травня почепити на вікнах державні прапори. Один білобівчанин простодушно розвісив стяг своєї держави — заборонених тоді синьо-жовтих кольорів. Мені ж колись доводилося чути, як водій рейсового автобуса з Ольштина до Гурово-Ілавецького питає пасажирів: «Кому ще квиток на Україну?». Усе це — вже історія, однак про неї варто розповідати молодому поколінню.

За словами Євгена Ногои, Бані-Мазурські сьогодні обезлюдніли, молодь звідти виїжджає. «Пандемія пандемією, але ми, попри все, робимо свою роботу, от хоч би ходимо до церков», — каже він.

Далі — пряма мова Євгена Ногои.

Місцева громада під час коронавірусу та після

Я думаю, що делегати з'їзду, обираючи мене до складу Товариського суду, оцінили і мої професійні знання юриста, і громадську активність у українському середовищі у Банях-Мазурських. Уже 30 років я працюю за спеціальністю, головою місцевого гуртка є 5 років. Це був час дуже інтенсивної суспільної роботи.

Попри карантинні обмеження, ми намагаємося брати участь у молебнях у церкві — з дотриманням са-

нітарних правил. Так, у приміщенні може одночасно перебувати максимум 30 вірян — хоча, широко кажучи, у неділю в церкві більше й не буває.

Українська громада Бань-Мазурських у минулі роки змінилася, а пандемія прискорила демографічні процеси. У 1970-х роках українці становили до 50% місцевого населення. Зараз нас тут не більше 30%, бо молодь їде вчитися до більших міст регіону: Гіжицька, Кентшина, Ольштина, а потім уже не повертається. Приїждять сюди лише на вихідні, щоб відвідати батьків. Тому нас тут кожного року стає менше.

Зараз у пункті навчання української мови — 14 дітей, на уроки релігії ходить 20 учнів. Це ще непогана статистика як на наше невелике село.

Українську громаду підтримує активність молодіжного колективу «Надія». Ще минулого року ми з дотриманням карантинних умов провели захід «Барви культури», який поєднали із відзначеннями дня незалежності України. 27 вересня організували театральну подію, також вшанували роковини Голодомору в Україні. У нас працює самодіяльний хор «Крило», концертна діяльність якого згуртовує українську громаду. Усе це відбувається немовби «наперекір пандемії». Завдяки цим двом колективам наша спільнота живе активно. Цього року, 20 серпня, ми також плануємо організувати «Барви культури».

Створення в Ольштині нової єпархії Української греко-католицької церкви також позитивно вплине на громаду. Сподіваємося, що єпископ кир Аркадій Трохановський незабаром відвідає і нас; також варто зауважити, що до Ольштина нам ближче, ніж до Перемишля. Таким чином церква ще міцніше гуртуватиме українців у мазурському регіоні Польщі. ■

Ігор ЩЕРБА

Мирослав Скірка:

Маємо об'єднувати тих, для кого українство у Польщі важливе

Продовження з 1 сторінки

Звучить досить оптимістично. Однією з проблем є менша активність молодих людей. Чи є у вас стратегія їхнього залучення до роботи?

Поки що я не маю якихось чітких планів. Ми мусимо почати говорити про це відкрито. Нещодавній з'їзд відбувся онлайн. Я хотів би подякувати всім його учасникам за те, що вони присвятили свій час — половину неділі — на сидіння перед комп'ютерами. Це означає, що організація для них важлива. Я сподіваюся, що ми працюватимемо разом, будуючи стратегію роботи з молодими людьми. З'їзд показав мені одну річ — я бачив в основному молоді обличчя. Я не хочу перебільшувати, але здається, що 80% учасників — це люди 30-40 років. З'являються також молодші. Було також декілька старших, заслужених осіб. Це означає, що статистично, можливо, у нас і більше старших людей (які, наприклад, читають «Наше слово»), але вони мають дітей, внуків, а, може, й правнуків, які також хотітимуть проявляти активність. Наше завдання — дати їм можливість це зробити, тобто показати, що Об'єднання є місцем для діяльності нового покоління. Дозвольмо їм здійснювати свої мрії — те, що вони хочуть робити як молоді українці в Польщі разом з нами.

Або ще одне запитання: у чому ми можемо їм допомогти? Бо не бачу іншої можливості співпраці, окрім як вивільнити потенціал, який є в молоді. Це освічені люди, які знають світ, не бояться та вміють говорити про себе. І ми будемо намагатися дати їм реалізувати те, що вони вважатимуть найкращим і потрібним.

Ще одна ознака теперішніх змін — це велика кількість мігрантів з України. Інколи їхні цінності співпадають з цінностями людей з громади, інколи — ні. Яким ви бачите співробітництво з ними?

У 20-х роках минулого століття дуже багато наших предків виїхало до Америки, до Канади. Їхали туди не від кращого життя. Економічна ситуація була скрутною, і вони шукали роботу. Сьогодні завдяки цьому ми маємо сильну українську громаду в Америці. Після II Світової війни була нова хвиля української еміграції. Серед них також були різні люди, вони не завжди розуміли одні одних. Але сьогодні люди з цих двох хвиль еміграції та їхні нащадки, по суті, вже творять одну діаспору. І завдяки цьому вона стала сильнішою. Дуже багато моїх знайомих, людей з покоління 70-80-х років, виїздили до Америки, Канади, Європи. Вони сьогодні активні у тамтешніх спільнотах. Я вважаю, що так звана економічна міграція не є чимось поганим, а радше закономірним у нашій частині світу. І ми маємо розглядати цей процес та ситуацію українців у Польщі як шанс. Ми бачимо людей, які приїжджають сюди з різних причин. Хтось — заробити грошей і повернутися, хтось збирається залишитися. Є такі, яким усе байдуже, які вважають, що потрібно якнайшвидше асимілюватися. А хтось переконаний, що зберігатиме свою ідентичність. Яке відсоткове співвідношення між цими групами, я

не знаю, але такі люди точно є. І наше завдання — знайти до них підхід.

Я бачу роль Об'єднання у тому, щоби заохочувати, допомагати об'єднуватися з мігрантами. Я усвідомлюю, що цей процес не буде простим через різниці в очікуваннях. Думаю, що перша річ, від якої ми мусимо відійти, — це порівнювання себе (що я помічаю інколи у ставленні наших людей) з приїжджими з України та переконання, що вони чимось гірші. Це абсолютно неправильне мислення. Адже можна проаналізувати історію української міграції у всьому світі. Сьогодні кожен має право обирати місце для проживання та роботи, а ми маємо використати це як шанс.

По-друге, мені здається, що у Польщі виникатиме або вже виникає низка українських мігрантських організацій, які будуть враховувати різноманітність цих людей. Відмінність інтересів, зацікавленість, може, регіонального походження. Нам треба це підтримувати. Ми будемо сильними там, де станемо організованими. Можливо, за деякий час цих товариств буде вже кільканадцять. Може, у майбутньому нам вдасться створити конгломерат, федерацію громадських організацій автохтонних українців у Польщі та тих, які створили приїжджі з України. Ця структура зможе вже формулювати якісь очікування: і щодо польської держави, і щодо української; щодо освітньої політики і так далі. Нам це буде потрібно. Я бачу це як потенціал. Ми мусимо сконцентрувати свою увагу на тому, щоб якнайбільше цим людям допомогти та «притягнути» їх до себе.

Був дуже цікавий момент під час з'їзду, коли один із делегатів (не пригадую його імені) розповів про успішний досвід співпраці з мігрантами, який почався з того, що вони проводили курси польської мови для українців.

В Мястку.

Так, дякую. Він розповів, що такі курси зацікавили людей, які приїхали до Польщі, а потім частина з них почала відвідувати заходи Об'єднання. Проте, як ви, мабуть, помітили, багато делегатів відреагували негативно, мовляв, це не наше завдання — популяризувати польську мову. Дуже добре заявляти про намагання співпраці, але на конкретному прикладі виходить, що більшість не підтримує таку ідею. Що ви про це думаєте?

Знову ж таки, ми повинні подивитися на роботу Об'єднання як на діяльність громадської організації. Дуже багато схожих польських структур займаються мігрантами, допомагаючи їм в процесах легалізації, вивчення мови і так далі. Вони роблять це тому, що хочуть, а при нагоді хтось заробляє якусь копійку. Я вважаю, що ми мусимо застосувати такий самий механізм. Ми, українці з Польщі, можемо допомагати мігрантам, наприклад, у вивченні польської мови, бо ми її знаємо краще, ніж українську. Також ми краще орієнтуємося у різних ситуаціях, реаліях, пов'язаних із життям у цій країні. Це і є той потенціал, який треба використати, «притягуючи» людей. Я думаю, що досвід Мястка є абсолютно позитивним. Треба йти в цьому напрямку. Варто показувати людям, що є ті, хто їм допоможе і, можливо, з групи,

яка скористається цією допомогою, 10% залишаться з нами. Вони не обов'язково стануть членами ОУП, але будуть його прихильниками: відвідуватимуть наші зустрічі, братимуть участь у подіях, може, ходитимуть до церкви чи ще кудись. Тобто вони знайдуть місце для себе в цьому середовищі. Я вважаю, що це правильний підхід. Ми мусимо перестати розглядати себе як організацію, яка має сповідувати якусь ідеологію; маємо мислити про себе як про громадську структуру, яка будує громадянське суспільство і розвиває спільноту. Це — наш пріоритет.

Наступне запитання дуже важливе для наших читачів. Ви вже згадали, що в дитинстві розповсюджували «Наше слово», а пізніше, мабуть, читали газету. Розкажіть, як зараз бачите її як видавець. Які зміни потрібно ввести?

Я вважаю, що, по-перше, «Наше слово» потрібне. І для того, щоби воно було таким і надалі, газета мусить постійно змінюватися: пристосовуватися до очікувань і потреб громади. Це означає не критику, а нормальний адаптаційний підхід до процесу. Ми мусимо створити такий механізм роботи, при якому люди хотітимуть брати і читати «Наше слово», тому що воно з багатьох причин буде для них цікавим. Як збільшити кількість читачів? Тут потрібна їхня відповідь: чого би вони хотіли. Дуже важливий баланс між тим, що локальне, місцеве, і тим, що загальнопольське. Мені здається, що «Наше слово» буде успішним тоді, коли розповідатиме про людей, процеси в меншині, її зусилля, які дають результат в громадському та професійному житті. Тобто коли будуватиме історію успіху. Це не означає, що ми маємо закривати очі на проблеми чи невдачі, бо про них також треба писати як про частину природного процесу. Але їх треба показувати у ширшому контексті розмови про нас. Я бачу «Наше слово» як функцію — таку майже математичну функцію громади. Вона має свої очікування, потреби, а видання є інструментом, який може ці потреби читати і знайти відповіді на деякі запитання. Вони можуть стосуватися поточних проблем — наприклад, пов'язаних із освітою чи історією. Але також треба писати про те, як ми можемо використати свої можливості на рівні самоврядування. Або чому, наприклад, в сусідньому місті вдалося провести дуже гарну українську подію? Це може бути ключем — розповідь про те, як щось зробити. У цьому сенсі ми мусимо спільно будувати «Наше слово».

Зараз поставлю, якщо можна, трохи особисте, але частково пов'язане з роботою питання. Чимало наших читачів і навіть деякі працівники дуже добре пам'ятають вас у ролі священника. І мають дуже позитивний досвід спілкування з вами в ті часи. Багатьох цікавить — як відбувся цей перехід до світського життя і професії?

Це історія моєї любові. Я дуже цінував свою залученість у духовну діяльність. Мені здається, що люди також були задоволені моєю роботою. Але настав такий момент, коли я просто закохався. І постав вибір. Не можна бути і тут, і там одночасно.

Громада українців у Польщі є доволі консервативною. Мабуть, був важкий період, ваше оточення критично сприйняло це рішення?

Думаю, що так. Я абсолютно погоджуюся з цією критикою. Я вважаю, що громада має право ставитися саме так до вибору, який я тоді зробив, із багатьох причин. І я також повністю усвідомлював, що у моїх відносинах зі спільнотою чи з парафіянами сталося щось, що, може, не було найкращим. Але я опинився у ситуації, коли мав вибрати, чи розвивати наші почуття з людиною, яку я покохав, чи буду я пробувати, так би мовити, бути нечесним. І я вирішив, що не можу дозволити собі «подвійну ситуацію», бо так зашкоджу всім. Я був і залишаюся дуже лояльним до своєї церкви, ніколи не робив нічого, щоб дискредитувати чи нашкодити їй, глибоко вірячи в те, що це дуже важлива Божа справа. А з іншого боку, я хотів бути чесним перед людьми і перед тим почуттям, яке з'явилося.

І тепер, коли минуло вже багато років, чи ваші близькі, колеги, загалом оточення прийняли ваше рішення повністю? Чи є люди, з якими ви не спілкуєтесь досі?

Я спілкуюся з тими, які хочуть це робити. А ті, які не бажають, не спілкуються зі мною. Є дуже багато і тих, й інших. Я їх розумію. Не маю ні до кого претензій. Усвідомлюю, що люди могли очікувати іншої поведінки, і були розчаровані. Я поважаю їхні почуття.

А скажіть, ви ще не розчаровані тим, що вирішили стати головою Об'єднання? Минуло 2 тижні вашої роботи на цій посаді (розмова відбувалася 15 квітня — ред.). І ми знаємо, що є дуже багато проблем. Як ви зараз почуваетесь?

Я не сподівався, що тут буде «пахуче поле троянд», що гратимуть оркестри і все буде супер. Я знав, що будуть проблеми, з якими треба буде якось давати раду. Але говорячи з людьми з Об'єднання: з Головної управи, з іншими членами організації, я відчуваю, що вони радо відповідають, включаються в розмову. Бачу, що є певна перспектива розвитку та комунікації, а проблеми можна вирішити. Це для мене основне. Бо якби було так, що я мав би сам відповідати на всі виклики, я одразу ж змінив би роботу. Натомість у мене є відчуття, що ми можемо говорити одне з одним та разом розв'язати багато питань. Саме так я бачу свою роль — людини, яка допомагає вирішувати проблеми. Не тому, що я все знаю, а тому, що ми можемо спільно знайти якийсь розв'язок. Поки що це здається. І маю надію, що так буде і далі.

А як це виглядає практично? Бо ви не залишили свою основну роботу в Польсько-американському фонді. Скільки часу ви присвячуєте Об'єднанню?

Я усвідомлюю, що замало. І, маючи обмежену кількість часу, я повинен працювати краще, більш ефективно й організовано. Я стараюся це робити, як можу. Моя перша чи друга робота також має гнучкий графік. Ми працюємо не на години, а на результат. Є певна кількість завдань, домовленостей. А як саме я буду ними займатися — це вже інше питання. Я маю так організувати свій графік, порядок життя, щоби мати час для сім'ї, для дружини, яка має свій бізнес, для Об'єднання і для іншої роботи. Поки що мені це вдається. ■

Христина ЗАНІК
Фото авторки статті

УКРАЇНА

Чи справді Росія відводить війська?

Увесь останній місяць Росія перекидала війська до українських кордонів та в окупований нею Крим під приводом військових навчань. США та ЄС висловлювали занепокоєння, посли країн НАТО зібралися на термінову нараду. 22 квітня російський міністр оборони Сергій Шойгу доручив почати відведення військ. Утім, і в Україні, і на Заході ці заяви сприймали скептично.

Ситуацію з нарощуванням російських військ порівнювали з тією, що мала місце на початку війни, у 2014 році. Речниця Білого Дому Джен Пса-кі заявляла, що Росія сконцентрувала біля українських кордонів більше людей і техніки, ніж будь-коли з того часу. Коли ж Кремль заявив про відвід військ, у США відповіли, що повідомлення ці оцінювати поки що зарано. Представник Пентагону Джон Кірбі наголосив, що Штати продовжать спостерігати за ситуацією в регіоні. За кілька днів, у кінці квітня, на черговому брифінгу він повторив: ще не можна стверджувати, що війська відведені, тож США і далі моніторять ситуацію.

Скептично поставилися до цих заяв також у Швеції. Тамтешній міністр оборони Петер Хультквіст заявив, що Кремль усе одно лишає біля кордонів озброєння і може швидко перекинути туди особовий склад. У Швеції це назвали «димовою завісою». «Це створює можливість швидкого нарощення військової сили. Російська влада може підвищувати і знижувати рівень напруженості в регіоні в залежності від своїх інтересів», — сказав Петер Хультквіст, звинувативши Москву в ескаляції конфлікту.

Відреагували на заяви Росії і в НАТО: там вітають «зниження напруженості» й обіцяють і далі стежити за ситуацією. Генеральний секретар Альянсу Єнс Столтенберг заявив: «Ми розраховуємо, що Росія повністю відмовиться від нарощування сил в та біля України. Союзники НАТО продовжать допомагати Україні втілювати реформи, модернізувати її оборонні та безпекові інституції».

Чому говорити про зняття напруги ще зарано?

Українські посадовці традиційно різкіші у висловлюваннях. Так, посол України у Німеччині Андрій Мельник заявив, що Володимир Путін маскує свої наміри, і важка техніка лишається біля українських кордонів. Хоча у Києві і зітхнули з полегшенням, ще «зарано давати відбій», — пояснив Мельник. Він також закликав німецьку владу моніторити процес відведення військ.

«Військова загроза для України зменшується, але довіряти Росії не можна», — так наголосив керівник української делегації у Тристоронній контактній групі Леонід Кравчук. При нагоді він ще раз повідомив, що, коли очні переговори відновляться (зараз вони відбуваються онлайн через пандемію), українська сторона більше не поїде до Мінська — через те, що білоруська влада зараз перебуває під великим впливом Росії. Кравчук уже раніше заявляв, що після завершення карантину треба буде шукати нову країну-посередника та локацію для переговорів.

Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба тим часом закликав міжнародних партнерів не втрачати пильність. «Якщо Росія дійсно відведе від кордону з Україною величезні військові сили, які вона туди стягнула, це послабить напруженість. Однак ми повинні пам'ятати, що сам цей крок не зупиняє ні ескаляцію, ні конфлікт в цілому. По-перше, заяви — це добре, але ми хотіли б бачити послідовні конструктивні дії, підтверджені нашою розвідкою і розвідкою НАТО. По-друге, ці війська не просто дійшли до нашого кордону і тепер мають повернутися назад. Вони проводили небезпечні навчання та створили реальну небезпеку для України. Росія, як і раніше, повинна в цілому пояснити Україні, ОБСЄ і міжнародному співтовариству, навіщо їй насправді потрібно стягувати таку кількість військ з наступальним озброєнням на кордоні з Україною з такою надмірною чисельністю військ», — заявив Дмитро Кулеба.

І зрештою, за тиждень після заяви Кремля, голова прикордонної служби України (ДПСУ) Сергій Дейнеко заявив, що виводити війська з прикордонної Воронезької області Росія насправді не поспішає. Саме там журналісти британського каналу Sky News кілька тижнів тому зафіксували великий польовий табір та велику кількість техніки. «Після анонсованої заяви міністра оборони РФ Шойгу, дійсно, наша розвідка спостерігає, що процес цей частково розпочато... На даний момент ми бачимо цей процес на території тимчасово окупованого Криму. Щодо тих польових таборів у Воронезькій області, то ми жодного руху там наразі не бачимо», — сказав голова ДПСУ.

Утім, на заклики пояснити свої дії Росія традиційно не реагує. Передислокацію «власних військ на території Російської Федерації» там називають «виключно внутрішньою справою». Такими в Кремлі вважають і «навчання» в окупованому Криму. Спершу там заявили,

що військові, які брали у них участь, повертаються на бази. До пунктів базування мали повернутися, зокрема, з'єднання Повітряно-десантних військ та війська хімізахисту Південного військового округу. Утім, вже за кілька днів стало відомо, що Росія таки залишила в окупованому Криму два великі десантні кораблі Північного флоту — «Александр Отраковский» і «Кондопога». У Північному флоті заявили, що судна «продовжують діяти в акваторії Чорного моря відповідно до планів далекого походу». Екіпажі «Александра Отраковского» і «Кондопоги» відпрацьовували навчальні завдання спільно з військами Південного військового округу — стверджують у флоті.

А з 24 квітня на майже 7 місяців — до 31 жовтня — Росія закрила частину районів Чорного моря для іноземних військових кораблів та інших державних суден. Заборона стосується ділянки уздовж узбережжя Криму, біля берегів Керченського півострова, а також біля західного краю Криму. Не потрапили у цю зону Керченська протока і підходить до неї. Київ заявив, що це грубо порушує право на вільне судноплавство, регулювати яке у цих акваторіях має саме Україна. Протестували також США та ЄС. Утім, Кремль свого рішення не змінив.

Ситуація на фронті та дипломатичні суперечки

На фоні усього цього загострення на Донбасі тривало. Бойовики неодноразово застосовували озброєння, заборонене Мінськими домовленостями — міномети 120-го та 82-го калібрів, вдавалися до дистанційного мінування територій, обстріляли населені пункти Водяне, Гнупове, Дружба, Катеринівка. З українського боку були загиблі та поранені. Прифронтову Авдіївку у складі делегації нової міжнародної ініціативи «Люблінський трикутник» у цей час відвідали віцемаршалок польського Сейму Малгожата Госєвська та віцеспікер парламенту Литви Паулюс Саударгас. Їм показали залишки заборонених російських боєприпасів, які використовують бойовики, — міни ПОМ-2, заборонені Отавською конвенцією (Росія її не підписала й продовжує використовувати заборонене нею протипіхотне озброєння).

Малгожата Госєвська у школі в Авдіївці

Український та російський президенти тим часом обмінялися заявами, але далі них наразі нічого не пішло. Так, Володимир Зеленський закликав Володимира Путіна зустрітися «в будь-якій точці українського Донбасу, де йде війна». Зеленський наголосив, що на засіданнях радників «нормандської четвірки» та у Тристоронній контактній групі останнім часом обговорювали черговий режим припинення вогню (усі попередні систематично порушують бойовики та Росія), але Кремль не підтримав спільну заяву. В адміністрації Путіна від зустрічі на Донбасі передбачувано відмовилися, заявивши, що пропонують поговорити у Москві, а Київ нібито має вести перемовини із бойовиками незвіданих республік (до цього Росія постійно намагається схилити Україну вже не перший рік — це легітимізувало би незаконні збройні формування і змусило би відійти від трактування Росії як сторони конфлікту; Київ, зрозуміло, на це не погоджується). «Я не планую розмовляти з терористами. Це неможливо у моєму становищі», — відповів на це Зеленський. Невдовзі в інтерв'ю Financial Times він запропонував розширити «нормандський формат» для врегулювання ситуації на Донбасі, запросивши туди США, Канаду та Велику Британію (зараз у ньому беруть участь Україна, Росія, Німеччина та Франція). У Кремлі негайно відреагували, назвавши це «тривожним сигналом». ■

Ольга РУСІНА

ПУЛЬС
УКРАЇНИ

Володимир Зеленський відвідає Польщу. На третє травня заплановано робочий візит президента України Володимира Зеленського до Республіки Польща (інформація актуальна на час виходу газети в друк, — прим. ред.). У межах візиту він разом з лідерами інших держав візьме участь в урочистих заходах з нагоди 230-річчя Конституції Польщі. Президенти України та Польщі проведуть переговори щодо ключових питань двосторонньої співпраці.

Клопотенко потрапив до ТОП-50 людей світу, які впливають на майбутнє гастрономії. Відомий український шеф-кухар Євген Клопотенко потрапив до списку 50 Next — переліку людей, які найбільше впливають на майбутнє світової гастрономії. Авторі рейтингу зазначають, що у Клопотенка є дві головні цілі: підвищити культуру харчування в Україні та показати її світу. Український шеф-кухар досягнув успіху у зміні шкільного харчування та навчанні людей місцевій кухні за допомогою статей, відео та книг.

Першою лауреаткою премії Drahomír Prize стала перекладачка з Німеччини. Цю премію у 2020 році заснували Український інститут, Український ПЕН та Український інститут книги з метою підтримати і відзначити перекладачів з української мови на мови світу. Відзнака вручається за високу перекладацьку майстерність та внесок у промоцію української літератури за кордоном. Першою переможницею стала німецька перекладачка Клаудія Дате. Завдяки їй німецькою мовою звучали твори Сергія Жадана, Олександра Ірванця, Тані Мальярчук, Віктора Неборака, Марії Матіос, Андрія Куркова, Наталі Ворожбит та багатьох інших українських авторів. На премію її було номіновано з перекладами поетичної збірки Сергія Жадана «Антенa» та роману Олексія Чупи «Казки мого бомбосховища». У короткому списку Drahomír Prize за 2020 рік, окрім Клаудії Дате, опинилися також перекладачка на польську Катажина Котинська (з перекладом роману Вікторії Амеліної «Дім для Дома») та перекладачка на чеську Рита Кіндлерова (з перекладом публіцистичної праці Володимира В'ятровича «Україна. Історія з грифом „Секретно“»).

Польща планує поставити 1,2 млн доз вакцини AstraZeneca в Україну у травні-червні. Конкретний термін поставок вакцини в Україну значною мірою залежатиме від динаміки поставок AstraZeneca (а також попередньо і вакцини інших виробників) до Польщі. Для здійснення поставок потрібно також узгодити юридичні і технічні аспекти, над якими працюють зацікавлені сторони, — повідомили у пресслужбі уряду Польщі. У Варшаві зазначили, що вакцину поставлять попри зменшення поставок AstraZeneca до Польщі.

Україна очікує в травні майже 1 млн доз вакцини Pfizer. Міністр охорони здоров'я України Максим Степанов повідомив, що Україна очікує отримати в травні майже 1 млн доз вакцини Pfizer у межах COVAX і за контрактом. Зокрема від COVAX очікується 473 тисяч доз від 17 до 18 травня. Вакцина буде використовуватися згідно з планом вакцинації в категоріях груп ризику для людей, яким більше 60 років, або людей, які мають супутні захворювання. Також в межах COVAX в Україну 23 квітня вже прибула партія з 367 200 доз вакцини AstraZeneca виробництва Південної Кореї.

Уряд звільнив Коболеву з посади голови правління «Нафтогазу». 28 квітня Кабінет міністрів звільнив Андрія Коболева з посади голови правління НАК «Нафтогаз України». «Чистий консолідований збиток групи компаній „Нафтогаз“ у 2020 році становив 19 млрд грн. При цьому у затвердженому Кабінетом міністрів фінансовому плані компанії передбачалося отримання 11,5 млрд грн прибутку», — зазначають в уряді. Виконуючим обов'язки голови правління Кабмін призначив міністра енергетики Юрія Вітренка.

Підготувала Тетяна ДАНЮЧЕНКО

«Видимі бойки»: натхнення чи загроза?

Національний перепис населення для меншини – це виклик і нагода не лише визначити свою чисельність, а й замислитись над власною національною приналежністю у контексті етнічного походження. Під час перепису 2011-го бурхливо обговорювалося акцентування лемківської ідентичності. Цього року на перший план виходить тема бойків. Передусім – через ініціативу вроцлавської організації для нацменшин «Kalejdoskop kultur», голова якої, бойкиня, Ольга Хребор, започаткувала у фейсбуці флешмоб: його учасники встановлювали собі на аватарку (фото користувача) рамку із написом «Widzialni Bójkowie» («Видимі бойки»). На сторінці організації в описі акції читаємо: «Дехто думає, що бойків сьогодні немає. Вони невидимі, відсутні, загублені або просто вимерли. (...) Можливо, треба нагадати про їхню присутність? Національний перепис – це нагода самостійно заявити про свою національну та етнічну ідентичність».

Реакції на ініціативу були суперечливими, користувачі соцмереж написали сотні коментарів. У чому суть бойківського питання? Ми вирішили поцікавитися у тих, хто має живу пам'ять про бойківське коріння, а також процитувати дослідників, які займаються питаннями етнічної приналежності.

Ольга Хребор, Вроцлав
(батько народився в Ропенці) – ініціаторка акції «Видимі бойки»

Для мене бути бойкинею означає бути українкою, яка походить з одного з регіонів Карпат. Мій зв'язок із місцем народження батька сильний, я прив'язана до тамтешніх традицій та змалку обожнюю гори. Думаю, що «наші гори» для багатьох українців з Польщі – це перш за все Західні Бескиди і Лемковина, де вони зустрічаються на «Ватрі», проте я своє дитинство пов'язую з Бещадами, вони мені найближчі.

Поштовхом до того, щоби встановити рамку на аватарку у фейсбуці, була розмова про книжку «Батьківщина яблук» (рецензію на неї читайте у «НС» №16 від 18 квітня 2021 року). Я усвідомила, що ми, нащадки бойків, – невидимі. Ми називаємо себе українцями і не надто зауважуємо свою другу ідентичність. Утім, коли рамка у фейсбуці з'явилася, я не сподівалася такого спалаху емоцій. Мені здавалося, що людям радше байдуже бойківське походження, бо ані наші говірки, ані інші особливості не є дуже виразними. Тому виникнення дискусії – це, як на мене, добре, бо цю тему починають обговорювати і поширювати.

Я думаю, що бойки у Польщі – це ніша, про яку мало хто чув і знає. Це, певно, трохи й наша вина, ми про себе не заявляли. Тому ця рамка була для нас, українців із «бойківським додатком». Для кращого усвідомлення свого місця походження, а може, й для натхнення. Навіть коли хтось не використовує говірку, не співає і не танцює, йому лишається хоча би мандрівничий аспект – гори. Вони дають стартовий пункт, контекст: моя ідентичність – ось там, де вони.

Андрій Філь, Ольштин
(предки походять із сіл Завій та Яворець)

Я думаю, що ми повинні вказувати свою другу, регіональну, приналежність, коли є така можливість. Поляки так чинять – кашуби, кур'ї, мазури, то чому українці з Польщі мали би цього не робити?

Дехто вбачає в ідеї акцентування бойківського походження сепаратизм. Я з цим не погоджуюся. Українська національна свідомість серед бойків є сильною і стабільною. Вони будуть ставити бойківську ідентичність на другому місці, щоби показати свою винятковість.

Перепис 2011 року показав, що у Польщі проживає близько 250 бойків. Усі ці люди вказували свою другу ідентичність паралельно з українською. Якщо таких заяв цього року буде більше – це перевага для всіх нас. Передусім тому, що той, хто шукатиме достовірні дані про бойків у Польщі, натрапить на результати перепису і побачить, що вони – українці. Холодна статистика – це кращий аргумент у суперечці з тими, хто створює альтернативні наративи, у яких ці дві ідентичності є повністю відокремленими.

У попередньому переписі, відповідаючи на питання про приналежність до другої етнічної групи, я вказав бойківську. Я тоді ще жив у Гданську. Пригадую здивування на обличчі жінки, яка записувала мої відповіді. Вона вже чула про українців у місті, але про бойків – ніколи. У той момент вона про нас дізналася. Я хочу, щоби таких людей стало більше.

Андрій Попович, Кошалін
(предки походять із сіл Матяшова Воля, Бахлява, Тисовець, Келчава)

Спершу пригадаймо, як виглядала ситуація 10 років тому. У 2011-му більшість українців, які мешкали у Польщі, були з нацменшини. Сьогодні ми становимо невеликий відсоток посеред моря української міграції, велика частка якої залишиться у країні на постійне проживання. У цьому контексті змінюється також образ українця для більшої частини суспільства. Ще 10 років тому це був нащадок переселенців, зараз – трудовий мігрант. Отже, нам, представникам нацменшини, варто задуматися над тим, як заново віднайти своє місце в «українському просторі».

Ті, хто на додачу до української національності вкажуть, що вони бойки, відзначать свою етнографічну своєрідність. Різноманітність цінна. Я думаю, що багато з нас, українців за походженням, які живуть у Північній Польщі, можуть не усвідомлювати свого коріння. А зараз спостерігається великий інтерес до пошуку слідів своїх предків. Може, саме тому бойківська свідомість прокидається? Коли я ставив рамку на аватарку у фейсбуці, то думав, чесно кажучи, не стільки про українців, скільки про поляків, які, мабуть, вперше поцікавляться, хто такі бойки. Дізнаються, що в них була власна говірка, іконопис, дерев'яна архітектура. Ми часом самі цього не знаємо, знаходимо інформацію про це у книжках чи інтернеті замість почути від своїх дідів та батьків. Чесно кажучи, я навіть трохи заздрю лемкам – вони дуже добре зберегли регіональний вимір своєї культури. Ми розчинилися у «загальному українстві».

Якщо вписати у браузер слово «бойко», 70% результатів пошуку – це тексти у стилі «народ, якого немає», «залишки покинутої цивілізації». Мені здається, що

збереження такої ситуації і мовчання шкодить. Записатися в анкеті як бойко – це одна з можливостей подолати цю проблему.

Коли я чую про «бойківський сепаратизм», відказую: говорити про щось таке немає підстав. Але я розумію, звідки беруться побоювання. Українська ідентичність довго була чимось дуже делікатним, що треба було відстоювати. Сьогодні, мені здається, ця свідомість є сильною, тому ми маємо змогу побачити її різні відтінки.

Наталія Кертичак, Варшава (предки походять із сіл Скорodne, Дзюрдзів)

Для мене найголовніше у переписі – вказати передусім свою українську ідентичність. Бойківська – це своєрідна цікавинка. Побачивши акцію у фейсбуці, я поставилася до неї з певним застереженням, тому що зрозуміла,

що досі ніде не з'являлася аналогічна ініціатива з боку української меншини, і мені цього бракує. Бо коли бойківська йде у парі з українською – все гаразд. Гірше буде, якщо вона її випередить або заступить. Хоча я не скажу, наскільки ця загроза може бути реальною. Можуть бути люди, в яких є лише спогади або залишки ідентичності української нацменшини. Можливо, їм легше заявити, наприклад, про бойківське коріння? У моєму випадку розуміння української самосвідомості доповнюється знанням про те, до якої етнічної групи належали мої дідуся та бабусі. І це – мій привід позначити поруч із українською також бойківську ідентичність.

Маріанна Яра, Сянік

Я маю багато друзів, які підкреслюють своє «бойківство», сама вже багато років працюю з темою цієї культури, вона мені дуже близька. Разом з дочкою Сусанною ми досліджували пісні Західної Бойківщини, підтримуємо співпрацю з бойківськими осередками культури, їздимо з колективами на фестивалі. Тому я одразу підтримала флешмоб, який розпочала Ольга Хребор. Утім, я попросила її дописати у рамці, що бойківська ідентичність належить до української. Для нас це може бути очевидно, але, живучи на Сянічині, я відчую, що існує певний небезпечний тренд, коли про бойків згадують окремо від українців. Як, скажімо, про якихось «нашадків волохів». Відбувається щось на кшталт присвоєння бойківської культури польською, і це роблять люди, які неприхильно або навіть інколи вороже ставляться до українців.

У цьому контексті згадаю про Бойківський музей у Мичківцях. Колись я привела туди екскурсію – і чого ми наслухалися! Усе на перший погляд гарно: тут піч, тут – діжка, ціла стіна вишиваних рушників (не завжди з Бойківщини)... а тоді нам вмикають фільм Анджее Потоцького, і ми слухаємо, що це – народ, якого вже нема, мовляв, були тут колись бойки, звані верховинцями. Я постійно дискутую на цю тему з керівником, пропоную йому відповідну літературу, доводилося навіть приводити туди експертів, зокрема Наталю Кляшторну з Києва.

А бойки в горах такі є. І хоча багато з них пережили виселення, зокрема і в межах акції «Вісла», а потім ще й «вирівнювання кордонів», свою ідентичність вони зберегли. Вони самоорганізуються, наскільки можуть. Варто згадати хоча би «Бойківську ватру» в Устриках-Долішніх. Разом з гуртом «Видимо» ще кілька років тому ми провели мініфестиваль «Бойківське літо». На мою думку, під час перепису нам треба вказувати свою приналежність навіть задля того, аби під час різних екскурсій по Бещадах дітям і дорослим не говорили, що бойків там уже нема. Цю ідентичність треба зберігати, щоби підкреслити творчу самобутність. Наприклад, у виконанні польських ансамб-

ГРОМАДА

лів часто доводиться слухати українські пісні з Центральної України, подані «за зразком» бойківського фольклору.

Так само, як у Польщі більше говорять про лемків, в Україні найважливіші мешканці Карпат — це гуцули. Отже, навіть там бойківську культуру не завжди зауважують, вона ще не посідає таке місце, на яке заслуговує, попри те, що існують тематичні товариства, проводяться різні заходи. Цього ще замало.

Ще треба зазначити, що бойки у Польщі підтримують тісні стосунки з бойками в Україні. Безперечно, є зв'язок між Західною та Східною Бойківщиною. Ми зі «Співанкою» з Мокрого їздили у Турки на конкурс бойківської пісні і навіть здобули перше місце. Пам'ятаймо, що український етнос складається з кільканадцяти етнічних та етнографічних груп, і дуже важливо плекати те, про що нам постійно «нагадує» наш генетичний код.

Чи комусь із поляків захочеться вказати в анкеті себе як бойка? Я не розраховую на це. Ті, що асимілювалися, навіть будуть остерігатися, аби їм випадково не «приписали» українства. А наша справа — доводити, що бойко — це українець. Не поляк, не волох чи інший «замішанець».

Григорій Суханич, Краків

Як лемко я з одного боку розумію, що бойки відчують потребу підкреслювати свою окрему чи додаткову ідентичність, але з лемківської перспективи я бачу в цьому теж певні загрози. Як на мене, на наших очах проводиться політика, яку інтенсивно реалізовували ще у міжвоєнній Польщі та після війни, — поділ українського етносу на окремі групи. Лемки особливо відчують це від 1989 року. Бойки мали би бути обережнішими, щоби не потрапити у таку ж пастку. У найновішому примірнику часопису «Ватра» ми пишемо про те, як колись розроблявся проект із заохочення лемків ідентифіковувати себе з так званим «карпаторусинським народом». Це правда, що повної української свідомості на всій Лемківщині не було, але мені завжди здавалося, що з Бойківщиною такої проблеми не існувало. Зараз я чую різні голоси, і це дещо тривожить. Звісно, це все специфіка «гірської свідомості», її треба враховувати. У тому, аби заявляти про свою ідентичність, немає нічого поганого. Але треба пам'ятати, що результати перепису будуть знаряддям в руках польської влади. І вона, якщо матиме у цьому свій інтерес, зможе використовувати їх, як захоче.

Томаш Косек, антрополог, дослідник Східних Карпат (Культурознавство, Ряшівський університет, Сянік)

Справді, не так просто пояснити, хто вони — сьогодинішні бойки у Польщі. Це певна група людей, яких об'єднує регіональне походження предків ще до виселення. Вони використовують для самоідентифікації термін «бойко» як певний етнографічний конструкт, які встановили науковці на зламі XIX і XX століть для опису мешканців частини Карпат.

Звісно, багато дослідників більше би акцентували на об'єктивних чинниках ідентичності (матеріальна, нематеріальна культура, релігія, мова), а менше уваги приділяли би самосвідомості, яку, до речі, цілими десятиліттями узагалі не досліджували. Утім, для сьогодинішніх бойків (нащадків людей, які втратили велику частину своєї спадщини через виселення) на цьому і спирається ідентичність.

Віднайти її — це ніби побачити на карті Бойківщини село, де колись жили наші діди. Тут варто пам'ятати, що ще на початку XX століття тривали

дискусії про те, де знаходиться межа між Бойківщиною та Лемківщиною. Наприклад, Ян Фальковський зі Львова зараховував землі західних бойків до Лемківщини. Звісно, остаточно у Польщі перемогла концепція Романа Райнфуса з Кракова, який визначив умовний кордон між бойками та лемками на високому ділі (пасмо гір Волосян і Хрещата, розташоване в західній частині Західних Бешад, на схід від долини річки Ослава), але це все дає уявлення про те, наскільки ці розмежування були плинними і суперечливими.

Окрім цього, бойки — це гірське, руське населення. Важко сказати, скільки з них мали національну свідомість до виселення; мені здається, що велика частина, хоча, певно, не всі. При цьому більшість взагалі не вживала слова «бойко». Воно використовувалося переважно для опису «тих других», «за горами». Себе вони називали гірняками, долинянами чи верховинцями. Відтак для визначення більшої групи термін «бойко» був прийнятий етнографами, а популяризований — краєзнавцями, працівниками музеїв, авторами путівників, підручників та вчителів, і зрештою прижився. І зараз наступні покоління використовують його для самоідентифікації. Це варто усвідомлювати, особливо в контексті неідеальності інструментів, якими на зламі XIX і XX століть користувалися етнографи, що запропонували це слово для окреслення мешканців частини Східних Карпат.

Бойки ніколи не були такими популярними, як гуцули чи лемки. Гуцулів дуже швидко відкрили і почали популяризувати з огляду на їхній колорит, кераміку, різьбу, строї. Лемки перебували близько до Кракова, звідки дослідники часто їздили на польові дослідження. Бойківщина була поміж ними, доступ до неї був складнішим, а сприймали її водночас як більш архаїчну.

Безперечно, кожна національність має свої відтінки. Певні дослідники описували їх в контексті віднаходження «ядра народу», визначення національних рис та стносу. Утім, були теж групи, які не хотіли піддаватися жодним національним концепціям (деякі з них і далі проживають у певних районах східних Карпат). Для деякого головними є мова та релігія, для когось іще — краєвиди та земля, ще хтось підлаштовується під стандарти суспільства.

Щодо національного перепису: як ми добре знаємо з історії — переписи населення завжди мали політичне значення і були інструментом в руках влади. Це держава пропонує категорії в анкеті — от у міжвоєнній Польщі не було можливості вказати себе як українця. Згодом результати переписів творять певні класифікації, які можна підтримати або маргіналізувати. Отже, побоювання щодо того, що може зробити держава з «бойківськими» заявами, певною мірою обґрунтовані. А якщо ще подивитися на настрої, які панують у Південно-Східній Польщі, стає зрозуміло, що корінний український елемент тут замовчується. Безпечніше говорити про «русинів», ніж про «українців», навіть якщо йдеться вже про міжвоєнний період. У використанні цих термінів помітне копіювання політики П РП. Про це свідчить хоча би новий ролик підкарпатського реставратора пам'яток архітектури, у якому говорять про регіональну спадщину поляків, євреїв, німців, бойків та лемків — жодним словом не згадуючи про українців. І це — не поодинокі випадки. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА
Фото надані авторкою статті

Бойки. Фото з Вікіпедії

Що означає для мене бути бойкинею?

Я маю змішане коріння — в моїх жилах тече бойківсько-українська кров, але також є невелика кількість білоруської та російської. Моя родина практично втратила свою ідентичність — з одного боку через асиміляцію після акції «Вісла», з другого — через радянську уніфікацію, тому моя особиста ідентичність почала формуватися дуже пізно. Мені довелося вивчати мову та дізнаватися все про українську культуру самостійно, що, до речі, дуже радувало мою бабусю. Але лише після її смерті я зрозуміла, як багато втратила та про скільки речей я так і не встигла її запитати. Будучи спрямованою на загальноукраїнську культуру, я зовсім забула про унікальну, регіональну. Акція «Widzialni Bojkowie» збіглася в часі з моїми рефлексіями. Мені здається, що вона дуже потрібна як нам, бойкам-українцям, так і полякам. Я широ заздрю українським бойкам, бо вони залишилися на своїй землі, могли культивувати та зберігати свої локальні традиції в межах культури загальноукраїнської. Заздрю, що їм не довелося вибирати. Усі польські бойки знають шедеври Шевченка, Франка чи Лесі Українки, але мало хто пам'ятає рідні пісні чи традиції. Більшість з них ми відтворюємо на основі етнографічних джерел чи дивлячись на українських бойків, тому що ці традиції не були передані нам нашими предками. Думаю, що акція «Widzialni Bojkowie» є заклик до нас самих, щоби ми рятували залишки нашої локальної культури, перш ніж втратимо її безповоротно. Вона також є зверненням до поляків — що ми тут є. Що ми не міфічна цивілізація, віднесена вітром історії, як люблять писати про нас деякі романтичні краєзнавці, що ми, попри переселення, залишаємося гірськими автохтонами. Знаю, акція викликає суперечки, та розумію підстави цих побоювань, але, поклавши руку на серце, запевняю, що ми не сепаратисти! Не після десятиліть відчуження себе інтегральною частиною української спільноти у Польщі, не після того, як наші предки підтримували та брали участь в боротьбі за незалежну Україну. Перш за все ми українці, а потім — бойки.

Що означає для мене бути бойкинею? Взагалі, я шойно почала це для себе відкривати, але могу сказати точно, що це як подорож із фільму «І все освітлюється» («Everything is illuminated»). Подорож у минуле — одночасно відважно дивлячись у майбутнє — та подорож вглиб себе. Це відчуження себе на своєму місці, вдома, коли я в горах (хоча я ніколи там не жила), та постійна потреба повернення до них. Це бойківські слова в українській, які я почула від бабусі, це традиційні страви на Великдень та Різдво, але також боротьба з дезінформацією у публічному просторі, з романтичним «баянням» про бойків. Це вибір карпатської ікони як об'єкту дипломної роботи з реставрації творів мистецтва та реальні плани щодо активної діяльності у справі збереження нашої спадщини, історії, а також створення її нових розділів. ■

Аліна МАКАРОВА,
нащадок бойків, переселених із села Ветлина
Фото Михайла Олеха

Спогади про Штефана Дзямбу та Павла Стефановського

Провідна або поминальна неділя, проводи, провідки, гробки, опроводи, радониця, дарна неділя, радниця, Томина неділя. Все це – назви однієї і тієї ж традиції – поминати душі померлих в першу неділю після Великодня. А другий тиждень після Пасхи називають поминальним тижнем. На сороковий день після їхньої смерті ми згадуємо двох представників лемківської громади.

Штефан Дзямба

«Одишла од нас добра людина» — так починається повідомлення Об'єднання лемків (ОЛ) про смерть Штефана Дзямби. З 1950-х років він брав активну участь у житті та діяльності лемківської громади. Був засновником Об'єднання лемків, яке діє з 1989 року. Двічі очолював ревізійну комісію організації і був найстаршим її членом.

У 1989 році разом з двома іншими лемківськими активістами Петром Чухтою і Теофілом Дубецом придбав 10 гектарів землі в селі Ждиня, з якого походив. Ділянку передав ОЛ як місце для організації щорічних фестивалів «Лемківська ватра».

У тому ж році Штефан Дзямба ініціював створення громадського Лемківського комітету. Його члени поставили собі за мету повернути лемкам господарства та ліси, які незаконно перейшли у власність держави внаслідок акції «Вісла» у 1947 році. Ці дії принесли помітний ефект, адже деякі лемківські родини відвоювали втрачене майно.

Пан Штефан неодноразово виступав публічно з ініціативою відновлення історичних назв місцевостей на Лемківщині. Попри свій похилий вік, він охоче передавав свої історичні знання про регіон жителям і відвідувачам Лемківщини та ділився інформацією, необхідною для написання наукових праць. Він є одним з героїв фільму «Така была наша доля», що містить інтерв'ю зі старшим поколінням, яке все ще пам'ятає війну та виселення.

У 2017 році на прохання Об'єднання лемків малопольський воєвода відзначив Штефана Дзямбу за культурно-суспільну діяльність «Срібним хрестом заслуги», а у 2018 році він був нагороджений почесною відзнакою «Вірний предкам», яку надає Головна управа ОЛ. Пан Штефан був нею удостоєний під час XXXVI «Лемківської ватри» у Ждині.

Штефан Дзямба помер на 92-му році життя.

Павло Стефановський

Лемківський поет, етнограф, який усе своє життя присвятив ідеї збереження культурної спадщини рідної Лемківщини. В 1947 році в межах ак-

ції «Вісла» був виселений з родиною у Нижню Сілезію. У 1956 році, коли почало відроджуватися українське організоване життя у Польщі, він зразу долучився до громадської діяльності, особливо на Лемківщині, куди повернувся у 1959 році. Серед лемків, які повернулися тоді із західних земель, народилася ідея збереження пам'яток своєї культури. Створення Лемківської секції при Головному правлінні Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ) дало ширші можливості для такого виду діяльності. Керівниками Лемківської секції були тоді Михайло Донський, Теодор Гоч та Павло Стефановський.

Усе почалося зі збирання народних костюмів, які збереглися під час війни, сільськогосподарських знарядь праці, предметів побуту. Перша колекція лемківських костюмів була зібрана саме в хаті Павла Стефановського у Білянці. Так було створено Лемківський музей у Білянці, який кількадесять років розміщувався вдома у лемківського діяча. Тільки в середині 90-х років його перенесли до старої лемківської школи.

Павло Стефановський двічі організував Фестиваль лемківської культури. У 50-60-ті роки він об'єднував лемківську молодь, керував фольклорними колективами. Був одним із співзасновників відомого ансамблю пісні та танцю «Лемковина» та довголітнім його конферансьє.

Він написав багато публіцистичних та етнографічних статей про Лемківщину. Його тексти друкувалися не лише у кварталнику «Лемко», в якому він був видавцем, але теж на «Лемківській сторінці» у тижневику «Наше слово».

Багато хто знає жителя Білянки через його поетичні твори. Він є автором

драми «Любов невольо лама» та кількох збірок поезії. Серед них — «Лемківська ікона — Łemkowski rejzaż», «Лем», «Лемківський край», «Лемківський біль». Два роки тому видано авторську збірку пісень, де Павло Стефановський співає свої твори.

Тут можна пригадати, що один із віршів лемківського поета було представлено під час телепрограми «Бутік» у 1987 році. Її співведучою була Агнешка Осецька, відома польська авторка текстів до численних пісень. Поетеса високо оцінила творчість Павла Стефановського і «закинула» йому в листі, що він занадто скромний у популяризації своєї поезії.

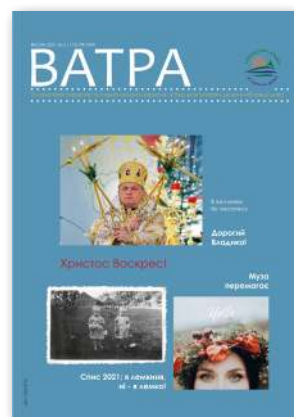
Лемко є теж автором багатьох фотографій та документальних фільмів, зокрема з весіль, музичних концертів. Серед них — 15-хвилинна стрічка з похорону Никифора Дровняка, з яким Павло Стефановський добре був знайомий, про що свідчить портрет лемківського діяча, намальований Никифором.

Павло Стефановський був лауреатом багатьох нагород, зокрема нагороди Малопольського воєводства ім. Романа Рейнфуса, якою відзначають тих, хто займається популяризацією та дослідженням культурної спадщини регіону, а також нагороди ім. Никифора, яку надає «Товариство лемків» («Stowarzyszenie Łemków»).

Павло Стефановський помер, маючи 89 років. ■

Підготовлено на основі спогадів, інформаційних матеріалів, архіву тижневіка.

Фото Штефана Дзямби з архіву Об'єднання лемків, Павла Стефановського — зі сайту Організації Оборони Лемківщини

«Ватра», ВЕСНА № 2, 2021, 28 С.

«Ватра» на Великдень

Весняний номер «Ватри» вийшов саме у великодній час, тому у ньому не могло забракнути побажань з нагоди свят та фото писанок, зокрема надісланих на 48-й Загальнопольський конкурс ім. Михайла Ковальського у Гожові-Великопольському.

Проте центральна тема цього випуску — не свята, а перепис населення, який триває зараз у Польщі. Він має показати чисельність української та лемківської меншини у країні. Питанню національної та етнічної приналежності у контексті перепису редакція «Ватри» присвятила кілька сторінок журналу.

«Ставка є висока, для декотрих меншин то питання — бити або ні. Для інших, коли вказана переписом кількіст

є велика — веде на високий стратегічний рівень, який вказує владі, же треба ся рахувати з том меншином. Другий кінець то мала кількіст меншини і сигнал для влади, чи вартат і на кілко треба ся ей рахувати зо справами і потребами такой громади», — пише у своєму матеріалі секретар Об'єднання лемків (ОЛ) Наталя Гладик.

Лемкиня згадує результат останнього перепису, який називає «малооптимістичним». У 2011 році можна було зазначити подвійну національність, і той перепис показав, що у Польщі є 9641 особа, що відчуває приналежність до лемківської меншини. «З них 283 осіб заявило, же належит до українського народу. 38797 осіб вписало же є українцями. До етнічної групи лемків приналежність заявило 801 люди, які записалися українцями», — пише представник ОЛ.

Про перепис у весняному номері «Ватри» свою думку висловлюють й інші люди з різних закутків Польщі. Серед них — діячі лемківських та українських організацій, наукові працівники, педагоги тощо. Вони кажуть про те, чому варто взяти участь у переписі та чому вони заявили про свою приналежність до лемківської етнічної меншини, а також про свої сумніви щодо деяких запитань в анкеті перепису.

Серед інших актуальних новин у журналі ми прочитаємо, зокрема, про дебютний альбом лігницького гурту

«Гилля». У часописі надрукована розмова головної редакторки Анни Буковської з вокалісткою гурту Госою Паукою. Лемкиня, яка є учасницею 9-го сезону талант-шоу «The Voice of Poland», розповідає про свою пригоду з музикою, театром та любов до Лігниць. Розказує теж про свій родовід і те, як вона «повернула» до лемківської говірки та лемківської музики.

«Я піду у далекі гори» — це не лемківська пісня, хоча на лемківських Ватрах не раз можна було її почути. Авторкою композиції є Квітка Цісик, американська співачка українського походження, популярна виконавиця рекламних джінглів у США. «В 1987 році в компанії «Ford» порухували, же рекламну пісню Квітки слухало все як 20 мільярдів слухачів — то штири раз все! Те є світовий рекорд для співачка реклами», — пригадує Адам Вевюрка. Крім музичної діяльності співачки, педагог з Лігниць описує у своїй статті її поїздку в Україну, зокрема до села Криниця Монастирського району. Саме у цьому районі Всеукраїнське товариство «Лемківщина» організує Фестиваль лемківської культури. Також в номері — спогади Адама Вевюрки про ліцей у Лігниць.

Серед матеріалів історичного змісту, які редакція розмістила у журналі, є спогад про Михайла Олесевича. Ба-

гато хто запам'ятав його як скрипача з лемківського ансамблю пісні та танцю «Кичера». У статті «Лишити слід на землі...» головна редакторка пригадує не лише постать лемківського музиканта, але й долю його сім'ї. У її матеріалі розкрита історія батьків Олесевича, які познайомилися в еміграції у США, але після десяти років проживання в Америці повернулися на рідну Лемківщину. Саме там у 1926 році народився Михайло Олесевич, який прищепив любов до музики і своїм дітям та онукам.

Серед важливих постатей лемківського середовища, про яких згадують у випуску «Ватри», є голова Світової федерації українських лемківських об'єднань Ярослава Галик та засновник Об'єднання лемків Штефан Дзямба. На жаль, їх не стало у березні цього року. Так само, як і Юліана Гойняка, який упокоївся у листопаді минулого року. Про музиканта родом з Новівси, який разом із братом Петром та Михайлом Олесевичем створили ансамбль «Думка», ми прочитаємо у статті «Остатній з гудаків».

Традиційно у «Лемківській хроніці» часопису розміщені короткі повідомлення про те, чим жила громада в останні місяці. Є у «Ватрі» і дитяча сторінка з віршами, ребусами та іграми, а також вітання для ювілярів. ■

Сторінку підготував
Павло ЛОЗА

Історія

Без паніки – аварія на ЧАЕС

«26 апреля 1986 г. в 01 час. 25 мин. в помещении 4-го энергоблока Чернобыльской АЭС при подготовке его к плановому среднему ремонту произошел взрыв с последующим пожаром, который вскоре был ликвидирован», – інформував про аварію на Чорнобильській АЕС 28 квітня 1986-го голова Комітету держбезпеки (КДБ) УРСР – Степан Муха першого секретаря ЦК Компартії України – Володимира Щербицького. Повідомлення не відображало справжніх масштабів трагедії. Події на ЧАЕС намагались приховати і в жодному разі не допустити розголосу та паніки серед населення.

Ліквідатори наслідків аварії на ЧАЕС

Інформацію про техногенну катастрофу, спричинену вибухом і подальшим руйнуванням четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції, партійно-державним керівництвом СРСР та радянськими спецслужбами віднесено до категорії таємної. КДБ УРСР одразу почав розробляти та впроваджувати цілий комплекс спеціальних заходів із засекречення відомостей про аварію. В одному із перших повідомлень Управління КДБ по Києву та Київській області, надісланих до КДБ СРСР 26 квітня 1986 р., зазначалось: «З метою недопущення витоку інформації, розповсюдження неправдивих та панічних чуток організований контроль вихідної кореспонденції, обмежений вихід абонентів на міжнародні лінії зв'язку».

Коли стало зрозуміло, що правду про події на ЧАЕС приховати неможливо (публікації на Заході, евакуація близько 45 тис. мешканців Прип'яті), 29 квітня голова КДБ УРСР по Києву та

Київській області — Леонід Бихов дав розпорядження «про посилення роботи міськрайорганів в районах міста Києва та Київської області на підприємствах та установах для припинення спільно з партійними та радянськими органами фактів розповсюдження провокаційних та панічних чуток, застосування відносно їхніх інспіраторів найбільш рішучих заходів. Райвідділи щоденно до 11 та 17 годин повинні доповідати черговому КДБ: скільки виявлено базік; скільки проведено попереджувальних бесід...». Таким чином органи держбезпеки намагались тримати ситуацію під контролем і не допустити «витоку інформації».

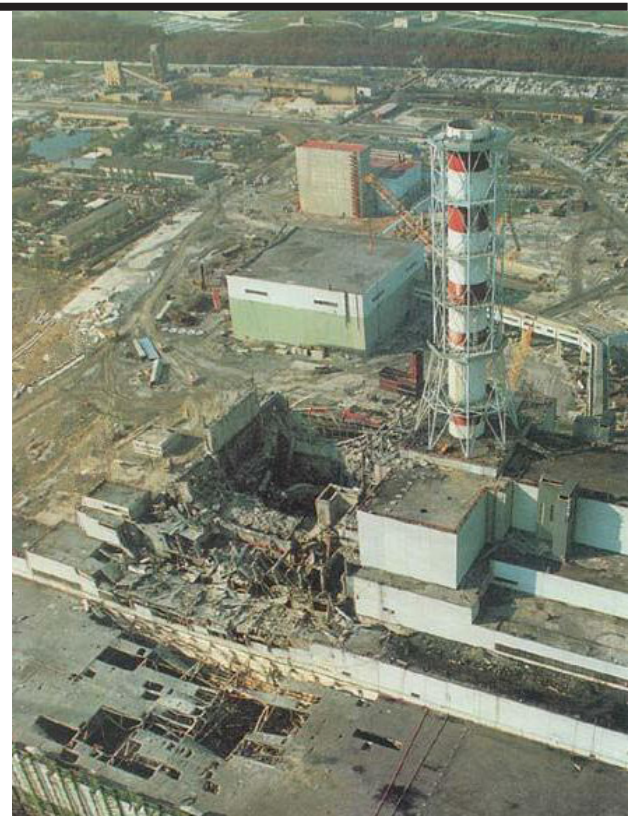
Та й саме радянське керівництво не володіло повною інформацією щодо масштабів катастрофи. А часто й не розуміло, що взагалі відбулось та які наслідки буде мати вибух на ЧАЕС. Так, в повідомленні КДБ вказується, що станом на 8.00 год. 28 квітня рівень радіації на 3 і 4 енергоблоках становив 1000–

2600, а на окремих ділянках міста – 30–160 мікрорентген в секунду. В цьому місці на документі Володимир Щербицький зробив свою, тепер вже відому, примітку – «Что это означает?».

Намагаючись уникнути паніки серед населення, вирішили не відмовлятися від святкових заходів. 1 травня 1986 року Комуністична партія вивела на святковий парад у Києві сотні тисяч людей, у тому числі й дітей, хоча рівень радіації перевищував допустимий у десятки разів. О 20.00 30 квітня вітер повернувся у бік Києва і в місті почав підніматися радіаційний фон. 2 травня 1986 року радянське керівництво ухвалило рішення про евакуацію населення з 30-кілометрової зони навколо Чорнобильської атомної станції – на 6-й день після аварії, а офіційно оголосило про неї – тільки на 9-й.

Паніки серед жителів столиці уникнути не вдалось. Під впливом страху, невизначеності кияни кинулися рятувати свої родини. На всіх вокзалах, аеропортах біля білетних кас утворились величезні черги жінок з дітьми. Найбільш очевидною паніка в Києві стала 4–5 травня. Голова КДБ УРСР Степан Муха доповідав на урядовому засіданні 8-го травня: «У два рази збільшилась кількість пасажирів. Якщо минулого року за добу перевозили 26 тис. осіб, то вчора виїхало з Києва 55,5 тис. осіб. Утричі збільшилось відправлення автомобільним транспортом. Вчора виїхало 19,5 тис. осіб авіаційним транспортом». Паніка в Києві почала спадати тільки наприкінці травня.

Аварія в Чорнобилі викликала занепокоєння Заходу. Там побоювалися, щоб вітер не переніс радіаційний пил до їхніх країн. Іноземці, незважаючи на всі перепони, намагались дізнатися правду про те, що сталося. Органи держбезпеки СРСР і тут намагались протидіяти розповсюдженню інформації. Так, під цілодобовим контролем спецслужб перебувала знімальна група американського телеканалу «Сі-Бі-Ес», яка упродовж 23–25 травня 1986-го збирала у Києві матеріал про наслідки Чорнобильської катастрофи. Застосовуючи метод «оманливого контакту», співробітники органів держбезпеки домоглися бажаного результату: «іноземці... погодились з фактами публікації в США тенден-

▲ Четвертий реактор ЧАЕС, 1986 рік

ційних матеріалів про аварію на Чорнобильській АЕС... У телефонних розмовах зі своїми зв'язками та представництвом у Москві американці позитивно відгукувались про ситуацію в Києві».

Однак українська діаспора не мовчала і намагалась донести правдиву інформацію світу. 30 квітня 1986-го українці збираються на антирадянські демонстрації перед будівлями представництва СРСР при ООН в Нью-Йорку і секретаріату ООН. В церквах Нью-Йорка, Чикаго й інших американських міст відбуваються панахиди за жертвами ядерної катастрофи в Чорнобилі.

В США й Канаді українці створюють низку громадських організацій, які намагаються привернути увагу вільного світу до Чорнобильської аварії. Вони проводять демонстрації, готують звернення до урядів західних держав, збирають матеріали про аварію на Чорнобильській АЕС і організовують масштабну інформаційну кампанію в західних ЗМІ.

Спроби радянського керівництва приховати правду про катастрофу та її наслідки посилювали опозиційний рух в Україні, до його учасників долучилися «зелені» – активісти боротьби проти забруднення навколишнього середовища. А вже невдовзі – побудована на брехні імперія впала. ■

Стаття підготовлена за матеріалами архівів та інтернет-ресурсів.

Олена ГУМЕНЮК
Фото з Вікіпедії

Його мірою була золота середина, або «Українські студії» Михайла Драгоманова

Дорога, котру ми радимо свідомим українцям, зовсім не нова. Вона ясно була показана ще в програмі Кирило-Мефодіївського товариства... Чим більш рішуче підуть українці по цій дорозі, тим скоріше й тим у більшій пропорції досягнуть своєї мети – вільності і автономії української людності.

Михайло Драгоманов,
«Чудацькі думки про українську національну справу»

Михайло Драгоманов (1841–1895) – історик та етнограф, літератор і публіцист – в українській суспільній думці справедливо посідає друге місце після Тараса Шевченка. Соборну, єдину й вільну Україну Драгоманов бачив суспільством «громадівського соціалізму», з широким волевиявленням інтересів спільноти й особистості. Зокрема, у своєму «Проекте оснований устава українського общества „Вольный Союз“ – „Вільна Спілка“» Драгоманов пропонував передати законодавчу владу Земському або Державному собору.

Він був рішуче налаштований проти возвеличення історії українських козаків, як це бачимо у Володимира Антоновича. З іншого боку, Драгоманов заперечував підхід Пантелеймона Куліша, для якого козацтво часто було синонімом до розбишацтва.

Його мірою була золота середина: «зложити правдивий суд над усіма ваганнями цих всіх справ у нашій історії можна, тільки рівняючи її з історією других народів Європи. Тільки таким же способом можна сказати правдивий суд і почасти над нашим козацтвом, над його вартістю й хибами, над причи-

нами його смерті... і над тим, що воно залишило по собі цінного в нашому народі, котре може ще дати свій плід, а що в ньому є такого, котре треба просто «здати в архів» і признати навіть шкідливим для поступу».

Послідовний прихильник української самобутності та національного відродження, Драгоманов зазначав, що «національності я признаю, а тільки противлюсь націоналізмові, тобто примусу держатися звисних почуттів і думок (політичних і культурних) по тій причині, що вони національні або (частіше) вважаються за такі».

Він рішуче відкидав «націоналізм», яке, на його думку, «зовсім уже не таке мирне. Послухайте, з якою ненавистю говорять іноді наші люди про москалів, поляків, жидів, і подумайте, що б сталося з тими сусідами нашими на Україні, коли б удалось нашим націоналістам взяти уряд на Україні в свої руки. Як б вони їм «обукраїнення» приписали! А поки що таке люди-

ноненависне націоналіство шкодить тим, що будить до нас ворожі спочуття й у наших сусідів, тоді як тепер навіть на війні, треба вменшувати ненависть проміж людьми хоч би так, як робить це всесвітнє товариство „Червоного хреста“ на своїм полі. А найголовніше – наука, правда ніколи не пошкодить, а тільки допоможе».

Замислімося над тим, як широко розумів соборність Драгоманов: «сама по собі думка про національність ще не може довести людей до волі й правди для всіх і навіть не може дати ради для впорядкування навіть державних справ. Треба пошукати чогось іншого, такого, що б стало вище над усіма національностями та й мирило їх, коли вони підуть одна проти другої. Треба шукати всесвітньої правди, котра б була спільною всім національностям». ■

Валерій ПОМАЗ,
бібліограф Чернігівської обласної бібліотеки для юнацтва

Прощання з імперією: 30 років української незалежності

12 квітня на кафедрі україністики Варшавського університету відбулася зустріч з Олександром Гнатюком на тему її книги «Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність». Книга в 2003 році була відзначена нагородою «Східний огляд» і нагородою імені Єжи Гедройця. Присутні поговорили про сучасну українську ідентичність та чим вона відрізняється від польської. Зустріч організували: Українознавче наукове коло, Лабораторія дослідження української ідентичності та кафедра україністики Варшавського університету.

Професорка Олександра Гнатюк — дослідниця в галузі українознавства, перекладачка та популяризаторка української літератури в Польщі і польської в Україні, співробітниця Інституту славистики Польської академії наук, викладачка Варшавського університету, членкиня українського та польського ПЕН-клубів, в 2006–2010 роках була радницею з питань культури і науки Посольства Польщі в Україні. Авторка багатьох наукових і популярно-наукових публікацій. Отримала низку нагород за наукову та громадську діяльність, зокрема в 2012 році була нагороджена Орденом відродження Польщі. Останні 15 років проживає у Києві.

Прощання з імперією!

Книга Олександри Гнатюк з'явилася в результаті аналізу дискусії українських інтелектуалів навколо національної та культурної ідентичності. Це роздуми про те, як виглядало прощання з імперією і чи це вже є завершеним процесом.

— «Прощання з імперією» — мене часто запитують що стоїть в кінці: крапка, знак запитання чи може знак оклику, — коментує професорка. — Раніше я завжди відповідала, що хотіла би поставити знак оклику — як ствердження факту. Вважаю, що ті дебати українських інтелектуалів, які тривали з кінця 80-х і до початку 2000-х років (період, який я аналізувала), є свідченням того, що це завершений процес. Але сьогодні у назві моєї книги я б однозначно поставила знак оклику. Причиною є не лише нова політична реальність та війна, яку розпочала Росія проти України, але також кардинальні зміни свідомості та ідентичності, які відбулися протягом останніх кільканадцяти років в Україні. Особливо протягом останніх семи років, періоду війни.

Центрально-європейська ідентичність українців

Після роботи в Посольстві у Києві Олександра Гнатюк повернулася до дослідження української ідентичності. Її цікавило, як вона змінилася в нових політичних умовах. Так повстав її текст під назвою «Чекаючи на Європу», який

▲ Олександра Гнатюк. Фото з Вікіпедії

виник у результаті аналізу дискусії 2000–2010 років, які, за словами Гнатюк, пішли на спад.

— Публічні дебати інтелектуалів після 2010-го стали тихішими і обмежилися інтернетом, їх витіснили політичні ігри та політичні ток-шоу, — каже вона. — Схожі процеси протікають в усьому світі, зокрема й у Польщі, США та Франції. Після 2014 року ситуація знову радикально змінилася, але інтелектуали не отримали назад традиційний простір для дискусії, наприклад, у великих редакціях. Частково дебати відновилися на телебаченні, але головним простором залишається інтернет.

Олександра Гнатюк розповіла, що ще в 90-х роках ХХ століття проект центрально-європейської ідентичності та спроба «бічними дверима» увійти до Європи були дуже привабливими. Юрій Андрухович, як і багато інших письменників, наголошував на цій версії трансформації української ідентичності. Пізніше ця центрально-європейська ідентичність стала менш актуальною в публічному просторі.

Гнатюк звернула увагу на те, що формування української ідентичності також залежить від політики на найвищому рівні.

— Коли президентом був проєвропейський Ющенко, то був високий ріст підтримки європейського напрямку розвитку України і європейської ідентичності, — сказала дослідниця. — Так було в перші роки його повноважень (2005–2006), пізніше рівень підтримки

Ющенка значно впав. Крах його популярності призвів до зміни геополітичної орієнтації. Але не треба думати, що переорієнтація відбулася в 2010 році, коли Віктор Янукович став президентом України. Її вже було видно в другій половині президентства Ющенка. Так сталося не тому, що Ющенко змінив вектор своєї політики, а тому що його оцінили як неефективного. В період президентства Януковича тенденції орієнтації на Росію дуже зміцнилися в політичному значенні. В перший день після його інавгурації з Адміністрації президента зникли європейські прапори. В другий день президентства Януковича було усунуто з президентського порталу банер, присвячений Голodomору.

Українська ідентичність сконструйована інакше, ніж польська

Кожен народ інакше будує свою ідентичність. Олександра Гнатюк зазначила, що те, що в Україні немає однієї мови, віри чи спільної культури, не означає, що українці не є політичною нацією.

— В листопаді 2013 року Мустафа Найєм російською мовою опублікував пост на своїй сторінці в соцмережі, який став символічним початком протесту на Майдані, — зазначила Гнатюк. — Уявіть собі, що ми маємо справу з політичним протестом в Польщі, до якого закликає людина з прізвищем іншомовного походження та іншою мовою. Чому для українців це не стало на заваді? І надалі не заважає? І чому в Польщі така ситуація і надалі є неможливою? Звичайно, частою відповіддю є те, що наша польська ідентичність є більш закоріненою. Ні. Наша польська ідентичність базується на етнічно-культурному принципі. Тобто принцип, який бере початок у націоналізмі ХІХ століття, який є більш консервативним і традиційним та який в меншій мірі допускає інших у польську спільноту. Дуже часто так висловлюються мої противники в публічному просторі. Роблять з мене Ольгу, хоча мене звали Олександра. Кажуть, що я не можу бути викладачкою у Варшавському університеті чи польською дипломаткою. Мій особистий приклад показує, наскільки польська ідентичність є замкнутою. Я народилася у Варшаві, виховувалася польською мовою, вчилася в польській школі і я є польською патріоткою. А якщо хтось вважає інакше, то це він має проблеми, а не я. Проблеми в значенні досить звуженого розуміння поняття народу. Таке виключення, з яким ми сьогодні маємо справу у публічному дискурсі, є неприйнятним. Громадян ділять на дві категорії: справжніх поляків і «фальшивих», які мають інші імена або якщо

з їхніх прізвищ виникає, що вони не є поляками. Така ідентичність походить з періоду культурних і реальних війн.

Олександра Гнатюк пояснює, що етнічне бачення української ідентичності було досить довго найголовнішим. В період української незалежності така точка зору змінилася. Громадянство отримали всі, хто проживав на території України до 1991 року. Тому українська ідентичність базується на громадянстві, а не на національності. Можливість виконувати державні функції не залежить від національного походження людини, що підтверджують політичні реалії України. Нікому не прийшло б у голову висувати претензії до Звягільського з приводу його єврейського походження, а Азарова висміювали не тому, що він росіянин, а тому що був поганим політиком. Тому публічний дискурс в Україні і Польщі досить сильно відрізняється.

— В Польщі показниками національної ідентичності є спільна мова, спільна культура і релігія, спільне бачення історії, — продовжує Гнатюк. — Когось, хто не говорить польською, важко визнати поляком. В порівнянні українська ідентичність є більш багатомірною. Їхня культурна різноманітність є набагато ближчою до європейської ідентичності, ніж польська. Тому я вважаю, що українська ідентичність є більш сучасною, ніж польська, і є інклюзивною, а не ексклюзивною.

Мова не є показником української ідентичності

Досить часто в Польщі стереотипно сприймається мовне різноманіття України, на що і звернула увагу Олександра Гнатюк.

— Це не означає, що російськомовні громадяни України більш проросійські, ніж україномовні, — запевняє професорка. — Найкращим прикладом є Сергій Жадан, який походить з Луганська, проживає і творить в Харкові (Сергій Жадан є україномовним, але походить з російськомовного середовища, — прим. ред.). Він є великим патріотом, який захищає українські інтереси і дуже цікавиться місцевими справами. Мова не має жодного значення. В українському ПЕН-клубі, в якому я є віцеголовою, ми маємо багато членів, твори яких написані російською. Головою ПЕН-клубу є Андрій Курков, який пише російською, нашим членом є Станіслав Асеев, який провів в полоні в Донецьку майже два роки, нашим членом є Олег Сенцов, ще один в'язень Росії, який теж пише російською. Не обов'язково бачення української ідентичності і готовність її захищати залежать від мови. Не кожен, хто говорить українською, є справжнім патріотом, а інколи навіть навпаки. ■

Івanna КИЛЮШИК

На пошану світлої пам'яті Атени Пашко

Музей історії українського державного руху та львівська організація Союзу українців до 90-ліття від дня народження і напередодні 10-ї річниці смерті Атени Пашко підготували тематичний буклет. У ньому представили багатий життєпис видатної українки — громадської і політичної діячки, поетки-шістдесятниці.

Атена Пашко народилася 10 жовтня 1931 року в селі Бистриця на Львівщині у родині Катерини і Василя Пашків. Натхнена довколишньою природою, з раннього дитинства вона писала поезію, яка стала основою її життєвої дороги. Видала збірки «На перехрестях», «На вістрі свічей», «Вірю» та «Лезо моєї стежки».

Атена підтримувала боротьбу за національне відродження України. Її чоловіка, В'ячеслава Чорновола, запрото-

рили за ґрати: спершу він був політичним в'язнем, а потім — будівничим незалежної держави. Атена Пашко після 1991 року відродила в Україні Союз українців.

Вона 10 років очолювала центральну українську ланку цієї організації. Її громадський доробок представлений у книзі «Погляд у майбутнє», яка стала також програмою та кредо праці Союзу на благо держави.

Після трагічної смерті свого чоловіка Атена Пашко створила Міжнародний благодійний фонд його імені. З 1999 року зайнялася упорядкуванням праць В'ячеслава Чорновола, які увійшли в 10-томник цього видатного політика. За багатолітню жертвну і плідну діяльність її відзначили багатьма державними нагородами.

Атена Пашко померла 20 червня 2012 року і спочила поруч із чоловіком на Байковому кладовищі у Києві.

Наша українська громада жінок у Польщі теж тепло згадує Атenu Пашко, яка навідувалась до нас на запрошення Союзу українців. Гостювала і в редакції «Нашого слова», а редакторки жіночого додатку «Криниця» провели з нею теплу розмову про багатогранне життя і вірність ідеалам державотворення вільної Батьківщини.

Дякуємо Ростиславі Федак — голові Союзу українців у Львові — за надісланий нам ювілейний буклет, присвячений пам'яті Атени Пашко. ■

Наталя КРАВЧУК

Фото з буклету

«Поетичний доробок поетеси Атени Пашко»

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Альбом «**Roztocze**» («Розточчя»), Кристіан Клісевіч, Томаш Міхальський, Томаш Мельнік, тексти: Зигмунт Кубрак, Богдан Скібінський. Ряшів: видавництво «Libra», 2021. – 419 с.

Фотографії, які говорять самі за себе

Три прекрасні обкладинки на вибір. Серед них – сонячно-жовте поле ріпаку, серед якого виринає чарівний вершечок куполу церкви у Верхраті. «Верхрата найкраще продається!» – каже продавчиня з книгарні, що розташована на перехресті вулиць Костюшка і Пілсудського в Перемишлі. Кольорові букви на палітурці, товстезна книга і видавництво «Libra», від якого, як мені здається, можна сподіватися відповідного розставлення акцентів. Далеко не з усім місцевим так буває. Тож цього досить, аби альбом потрапив до моїх рук.

«Розточчя» виникло із самотності фотографічного захоплення трьох молодих чоловіків: Кристіана Клісевіча з Горинця, Томаша Міхальського та Томаша Мельніка з Любачева. Вони, після років вдосконалення фотографічної техніки і колекціонування своїх численних світлин, вирішили видати їх у паперовій формі та розповісти про локальний зелений мікрокосмос Розточчя, з якого самі походять.

Розточчя – це географічний регіон, який починається біля Красника, тягнеться вузьким пасом у південно-східному напрямку поміж Білгораєм та Замостям, вздовж Томашева-Любельського та Нароля, поміж Горинцем та Гребенним при кордоні, а далі, в принципі, аж по Львів. Утім, в межах післявоєнних кордонів Польщі розташована лише його частина, де Східне Розточчя та його окраї з Любачівщиною є безумовною туристичною перлиною всього регіону. Доказом цього є прекрасна, часто незаймана природа, але також різноманітна багатокультурна спадщина, величезним внеском в якій є залишки українського існування. І саме цьому місцю автори-фотографи присвятили своє видання.

Чиста краса

Альбом про Розточчя виданий з надзвичайним естетичним смаком. Насамперед вражає кількість пре-

красних світлин. Безумовно, окрім дуже доброго ока авторів, підбору кадрів, падіння світла, пори дня, вибору місця, варто звернути увагу на технічну якість знімків. У альбомі є чимало фото, знятих з висоти пташиного польоту безпілотником, а також об'єктивом, який може реєструвати найточніші деталі. Насичені і багаті кольори невимовної краси місцевої природи переносять нас немовби до якоїсь казкової, забутої країни. Це враження може бути особливо сильним для читачів, які зазвичай мешкають у забетонуваних великих міських агломераціях. До цих знімків хочеться увійти, стати поруч, ближче, відчувати усе, що там відбувається, – неважливо, чи це густий ранній туман, літній захід сонця чи зимова заметіль. Альбом зачаровує нічними сузір'ями, що розкинулися над дерев'яними церквами (Гораєць!), усюдисущими полями ріпаку (Верхрата, Башня-Долішня, Нове Село, Пріся), соняхів чи тютюну, порогами та водоспадами на річці Танев чи порослими дикою рослинністю ставами (біля Старого Люблинця).

Друга річ, яка, певно, стане особливо важливою для українського читача, – це те, що більша частина альбому є дуже ретельним, але й одночасно художнім, настроєвим документуванням

того, що на тій землі залишилося після українців. Хоча у альбомі є також фотографії костелів, капличок та колишніх шляхетських маєтків (зокрема з Горинця та Нароля), згадка про колонії німецьких поселенців, про присутність євреїв та їхній внесок в розвиток регіону. На жаль, після Голокосту тут не лишилося багато єврейської спадщини, але в альбомі ми знайдемо знімки двох відновлених синагог в Чесанові та Великих Очах, а також відносно добре збережений кіркат у Любачеві. Проте, безперечно, найбільше уваги присвячено церковній архітектурі та хрестам з каменярьської школи зі Старого Брусна.

Вибагливе українське око

Саме тут, коли мова йде про «пост-українську» спадщину, ми зустрічаємо у виданні найбільше суперечностей. Художню, фотографічну частину альбому відкриває вступ двох авторів: Богдана Скібінського (який стосується природи) та Зигмунта Кубрака (він розказує про історію та культурну спадщину). І хоча природа є спільною для всіх, але справи історії весь час нас розділяють, вони сповнені замовчувань і маніпуляцій. Зигмунт Кубрак є істориком, організатором Музею кресів в Любачеві та його довголітнім директором. Написаний ним текст, який мав би представляти основну інформацію для кращого розуміння альбому, є тенденційним та за змістом взагалі відірваним від того, що потім ми бачимо на фотографіях. Великий акцент автор робить на подіях XIV ст., потім згадує про козацько-татарські наступи, щоби швидко пробігти по подіях кінця XIX і першої половини XX ст. – які мають найбільший, найвиразніший вплив та те, що сьогодні знаходиться на цій землі.

Звісно, автор починає з речення про те, як тут віками перетиналися дві етнічні стихії – лехітська та руська, утім не розвиває думку, не згадує про національний розвиток свідомості тих «стихий» (а радше тієї «руської»), а прикметник «український» з'являється у виданні лише раз – біля прізвища видатного архітектора церков Василя Нагірного. Слід згадати, що про другу видатну особистість з цього регіону – скульптора Гжегожа Кузневича зі Старого Брусна (народжений через 20 років після Нагірного) – у книжці мова йде в контексті «руського» походження. Утім, взагалі про руське населення згадується тут дуже спорадично, а особливо в контексті пізніших депортацій. Не пишеться тут жодного слова ні про виселення 1944-46 років, ні про акцію «Вісла». Куди ділися люди, які сотнями років будували ці місця, церкви, предки яких були похоронені на цих кладовищах, що зараз знаходяться в лісах та «нагадують, що ще 80 років тому співіснували тут люди різної національності», – не відомо.

Зоряне небо і тори

У ряшівському видавництві «Libra», у книгах якого найбільша увага приділяється історії та культурній спадщині теренів Підкарпаття, свої твори видавали, між іншим, відомі читачам «Нашого слова» історики Ярослав Сирник (про післявоєнний період в Бешадах), Ян Пісулінський (про депортації українців і акцію «Вісла»), а також краєзнавець Станіслав Крицінський (краєзнавчі видання про Надсяння, Лемківщину та Бойківщину). З цього виникало моє, певною мірою обгрунтоване, сподівання стосовно об'єктивної цінності чергового видання. На жаль, у випадку альбому про Розточчя мене спіткало розчарування. Замовчування українських моментів з історії XX ст., які безперечно стосуються цього регіону і ретельне роз'яснення яких допомагало б розуміти, у чому насправді полягала багатонаціональна мозаїка цих земель, є неабияким провалом з боку авторів і видавців. Розмова про спадщину без обговорення – звідки вона взялася та як склалася доля суспільства, яке її творило, – будує одностороннє, фрагментарне бачення минулого. На жаль, таке ставлення до історії цього регіону не є окремим випадком і вписується в поганий стандарт праці з пам'яттю у приграничних територіях Польщі.

«Східне Розточчя. Місце, де містика Сходу зустрічається з прагматизмом Заходу», – пише Роберт Гмітерек на обкладинці альбому. І справді – про містику говорить дивовижна дерев'яна архітектура церков в Горайці чи Старому Брусні. Про столітнє сусідство свідчать символічно розміщені поряд світлини придорожніх хрестів з польською та українською мовами, які ставили по селах на честь відміни панщини у 1848 році. А до роздумів над тим, що минає, підштовхують фотографії зруйнованих церков в Князях чи Дев'ятирі, де наново починає правити природа.

Як лейтмотив усієї публікації з'являється сфотографований з різних ракурсів купол найбільшої сакральної будівлі на Розточчі – церкви у Верхраті. Про присутність українців на цій землі заявляють світлини поліхромії відновленої церкви в Чесанові (на яких є, зокрема, блаженний Йосафат Коциловський та митрополит Андрей Шептицький) авторства Григорія Кузневича.

І те, що промовляє, здається, незалежно від бажання авторів, – це декілька світлин, які з'являються то тут, то там і зображують світло, що відбивається від залізничних рейок. Це образи, які говорять без слів і самі за себе. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

Фото з сайту видавництва: wydawnictwo.libra.pl

Фонд Український Народний Дім у Перемишлі

Fundacja Dom Ukraiński w Przemyślu

ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl

PLN: 88 1600 1462 1838 9708 6000 0001

ПІДТРИМАЙ РЕМОНТ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В ПЕРЕМИШЛІ!

Відійшли...

Надійшла до нас сумна вістка,
що 31 березня 2021 року у Варшаві,
проживши 89 років, заснув у Бозі

бл. п. ПАВЛО СТЕФАНОВСЬКИЙ

великий українець-лемко, котрий любив
усе рідне, а насамперед батьківську культуру,
серед якої ріс на Лемківщині та яку розвивав потім.

Етнограф Павло Стефановський народився 9 березня 1932 року у Білянці. Із заснуванням Українсько-го суспільно-культурного товариства одразу став не тільки його чільним членом, але й активним діячем. Повернувшись з вигнання на зелену Лемківщину, пан Павло рятував рештки уцілілої матеріальної культури цієї сплюндрованої землі, тому створив Етнографічний музей у Білянці. Він заснував пісенно-танцювальні колективи у Команчі, Білянці і Лосю та заохочував молодь пізнавати і популяризувати рідну, регіональну культуру. У своїй поезії насамперед оспівував чудове довкілля, ностальгію за лемківським втраченим раєм. Поетичним словом показував рідні краєвиди зі зруйнованими святинями. Часто у своїй творчості він звертався до великого українського поета Тараса Шевченка. Щоб збагнути свою ідентичність, заохочував кожного з нас вчитуватися в Кобзареве слово і переосмислювати рядки, які показують нашу спільну історію, культуру і віру, витоки якої сягають Київської Русі (пан Павло любив себе називати русином). З-під його пера вийшли три збірки поезії. «Лемківську сторінку» нашого тижневика він наповнював віршами, цікавими репортажами з Лемківщини 60-х років. Також тут він перший опублікував справжню метрику народження художника Єпіфанія Дровняка (Никифора). У 80-х роках заснував «Громадський круг лемків» і боровся за повернення лемкам майна, яке в них відібрали у 1947-1949 роках. Він перший заявив про проблему скривджених побратимів у листі, що написав до Страсбурга. Громада українців-лемків втратила одного з останніх великих синів Лемківщини, відважного борця за справедливість і гідність принижуваних виселенців.

Останніми роками пан Павло проживав у Варшаві під дбайливою опікою доньки Лідії.

Спочив у рідній білянській землі.

Вічнай Йому пам'ять!

Сім'ї пана Павла – доні Лідії та синові Стефанові, а також внукам Юркові і Наталії складаємо наші щирі співчуття.

*Об'єднання українців у Польщі
Редакція «Наше слово»*

Ділимося сумною вісткою, що 12 квітня 2021 року
згасло життя багатолітнього члена УСКТ та ОУП

бл.п. КАЗИМИРА СЦІБІВОВКА

Виселений в акції «Вісла» 1947 року, Він одним із перших повернувся до Перемишля у 1954 році. Був активним членом майже усіх гуртків самодіяльності Перемишля. З дитинства Він співав і танцював на сцені Народного дому. Своє захоплення народним танцем вмів передати молодшим і навчав їх цьому, хоч і не мав хореографічної освіти. Казимир був зразком людини, готової допомагати усім потребуючим, завжди готовий до доброго і благородного діла. Для громадської праці в нього був завжди час і охота. Підступна хвороба не пожаліла Його патріотичного серця. Догоріла свіча ще одного небайдужого Перемишлянина. Важко знайти слова, якими можна було б висловити смуток і душевний біль, які принесла нам ця вістка. Ще у Різдво з нами колядував, а веснянок наших вже не почує! Хай співає Йому квітуча перемиська земля, а з пагорбів у Лучицях лунають звуки гопака. Вічна Йому пам'ять!

Передчасний відхід Казимира Сцібівовка є болючою втратою для Його рідних, близьких та перемиської громади.

**Висловлюємо свої глибокі слова співчуття
дружині Надії, дочці Катерині,
синам Богданові та Михайлові з родинами.**

*Перемиський відділ Об'єднання українців у Польщі
Українське вчительське товариство в Перемишлі
Товариство «Народний дім»*

Спілка політ'язнів і репресованих в Перемишлі

Павлові Стефановському На прощання

Знаш тото останнє зерно у кутику,
Русинів од Явірок до Києва
Зеленіє гнеска, знаш, ту в Білянці юж весна
Грицьо Пецух штоси в небеси різьбить,
на малюнки тя запросив?
З Никифоромб якого б
єс нам однашов.

Павле
Гин у небеси
Лемковини ангельські хори,
співають помеже гори...
Ід гин, там друзів багато
Гин небесна Лемковина
І гори тоти сами
Ми тіж прийдеме
Може не заран,
Але прийдеме.

Павле
До позарани
До побачення

Вічная Тобі пам'ять

Олександр Маслей

Зі скорботою та жалем сповіщаємо,
що у Вроцлаві на 92-му році життя відійшла у вічність

бл. п. ЄВА ОЛЕНИЧ-ГАЛЬ

уродженка села Тенетиська,
колишнього повіту Рава-Руська.

Доля розкидала сім'ю Єви по світу, її мама та сестри опинилися після війни в Чикаго, їхній шлях пройшов через Кашеби і Жулави по Поділлю і Донбасу. Єва, самотня, без батьків, у дуже складних матеріальних умовах закінчила Вищу школу сільського господарства (SGGW) у Варшаві, а потім працювала міською урбаністкою-дизайнеркою зелені у Гданську, Сопоті та Вроцлаві. Сквери, парки та проспекти за її проєктами залишаються живим слідом присутності Єви серед нас. Бл.п. Єва була відданою патріоткою, брала участь у громадському та культурному українському житті, що тоді зароджувалося у Гданську, а потім у Вроцлаві, куди після одруження з видатним борцем за права лемків Левком Галем вона виїхала жити. Багато років вона навчала дітей української мови у Вроцлаві та ініціювала дитячий конкурс декламації для наших дітей з Нижньої Сілезії. Від самого початку заснування УСКТ була його членкинею, а також вірною читачкою «Нашого слова» та українських книжок.

Єва Галь спочине поруч свого чоловіка на кладовищі в селі Лося на Лемківщині.

**Сину Святославі та всій родині
висловлюємо глибоке співчуття.**

Племінник Стефан Дембіцький з родиною

16 квітня 2021 року відійшов в обійми
Небесного Отця наш довголітній друг

бл. п. ІВАН БІЛИЙ

Коріння Івана ведуть у село Бук біля Тісної, Лиського повіту. Він жив історією села і околиць своїх батьків та докладав цеглини для її збагачення. Як нащадок встановив пам'ятний хрест та інформаційну дошку в цьому селі. На травень планував виготовити пам'ятну дошку зі згадкою усіх мешканців села. На превеликий жаль, не встиг. Страшна хвороба неочікувано підкосила життя дяка нашої церкви, голову гуртка УСКТ в Пусткові, а в подальшому члена управи гуртка ОУП в Тшеб'ятові та члена церковної ради. Вістка про Його смерть завдала нам сильного болю. Він відспівував своїм лагідним тенором майже кожен похорон у нашій парафії. Тепер лише в нашій уяві лунатиме Його голос.

**Розділяємо біль з дружиною Зеновією
та синами Петром, Павлом і Тарасом з родинами,
а також з сестрами і братом з родинами.**

Вічна Йому пам'ять і царство небесне.

*Управа і члени гуртка ОУП в Тшеб'ятові
та уся парафіяльна спільнота*

Єві Галь На прощання

Єво
Ти проживала у сумній епосі
В якій розбивали атоми
А не знищили пересуду про українця
Але Ти мала право
Мріяти інакше
Любити своє за ніщо
Не має бо приводу до такої любові
Любов до батьківщини була
У Тебе першою
Спосеред нестерпних речей

Єво
Твою дорогу до правди
Брукували парадоксами
Ідеш з Тенетиськ у кращу путь
Там не будеш
Боротись з брехнями
Там у небесних Тенетиськах
Чекай на нас
Колись погуляєш
З нами
До побачення
Єво
До побачення
Вічная Тобі пам'ять

Олександр Маслей

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: **redaktor naczelny** – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora naczelnego** – Paweł Łoza, **sekretarz** – Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy** – Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny** – Olga Rusina, **redaktor techniczny** – Olga Michaluk, **prenumerata, reklama** – Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Igor Isajew (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Jerzy Gawryłuk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego),

E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukrainia.com.pl,

Internet: http://ukraincy.org.pl, http://www.oup.ukrainia.com.pl

Fotokład: Redakcja „Nasze Slowo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. **Nakład** 2500 egz.

Pismo dofinansowane ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:

IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo

ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slowo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl

lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

